

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE A MOLDOVEI

Cu titlu de manuscris

CZU: 336.144:37(478)(043)

330.322.3:37(478)(043)

CONENCOV OLGA

**FINANȚAREA INVESTIȚIILOR
ÎN CAPITALUL UMAN EDUCAȚIONAL ÎN PERSPECTIVA
ÎMBUNĂȚĂȚIRII CALITĂȚII VIEȚII
ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

Specialitatea 522.01. – FINANȚE

Autoreferatul tezei de doctor în științe economice

CHIȘINĂU, 2018

**Teza a fost elaborată în cadrul catedrei „Investiții și Piețe de Capital”
a Academiei de Studii Economice a Moldovei**

Conducător științific:

HÎNCU Rodica, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar

Referenți oficiali:

ULIAN Galina, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

TIMUȘ Angela, doctor în științe economice, conferențiar cercetător, Institutul Național de Cercetări Economice

Componența Consiliului Științific Specializat:

COBZARI Ludmila, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, Academia de Studii Economice a Moldovei, președinte

CASIAN Angela, doctor în științe economice, conferențiar universitar, Academia de Studii Economice a Moldovei, secretar științific

FEURAȘ Eugenia, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, Academia de Studii Economice a Moldovei

BĂNCILĂ Natalia, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, Academia de Studii Economice a Moldovei

PĂRȚACHI Ion, doctor în științe economice, profesor universitar, Academia de Studii Economice a Moldovei

Susținerea tezei va avea loc la 28 septembrie 2018, ora 11.00, în Ședința Consiliului Specializat D 32.522.01-14 din cadrul Academiei de Studii Economice a Moldovei, pe adresa: MD-2005, mun. Chișinău, str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni 59, bloc B, et. 1, aud. 104.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Academiei de Studii Economice a Moldovei și pe pagina WEB a A.N.A.C.E.C. (www.anacip.md).

Autoreferatul a fost expediat la 28 august 2018.

Secretar Științific

al Consiliului Științific Specializat:

doctor în științe economice, conferențiar universitar

CASIAN Angela

Conducător științific:

doctor habilitat în științe economice, profesor universitar

HÎNCU Rodica

Autor:

CONENCOV Olga

© Conencov Olga, 2018

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei de cercetare. Dintre toate tipurile de investiții în capitalul uman (CU), cea mai importantă, pentru îmbunătățirea calității vieții, este investiția în capitalul uman educațional (CUE), mai ales în contextul în care economiile actuale sunt economii bazate pe cunoaștere. Dovadă a importanței, pe care o exercită educația, și implicit, investiția în educație, servește Agenda globală de educație (Educația 2030), care cuprinde 17 obiective de dezvoltare durabilă. Unul din principalele documente ale Uniunii Europene (UE) îl constituie Strategia Europa 2020, care își propune să asigure o creștere economică: inteligentă, prin investiții mai eficiente în educație, cercetare și inovare. În Republica Moldova (RM), unul dintre principalele documente de politici în domeniul educației îl reprezintă Strategia Sectorială de Dezvoltare a Educației pentru anii 2014-2020. De rând cu alte obiective importante, Strategia își propune eficientizarea finanțării educației. Codul Educației, care a intrat în vigoare în anul 2014, acordă o mare importanță finanțării sistemului de învățământ, inclusiv a celui superior. Pentru RM, în aspirațiile sale de a se conforma standardelor europene, investiția în învățământul superior (ÎS) poate fi abordată în contextul atingerii unor deziderate majore: alinierea la strategiile și politicile UE, pentru îndeplinirea obiectivelor Strategiei de la Lisabona; pregătirea forței de muncă de înaltă calificare și cu o capacitate ridicată de inserție în câmpul muncii; educarea populației în spiritul valorilor democratice ale societății cunoașterii etc. Cu toate acestea, în RM, se atestă un trend descendent al efectivului de studenți: în intervalul de doar 8 ani universitari, numărul studenților a scăzut cu 42270 (în a.u.2017/18 față de 2010/11, scăderea constituind circa 40%). Unul din factorii de influență asupra acestei situații, discutat cu îngrijorare în mediul comunităților academice, științifice, de business este finanțarea insuficientă a studiilor în învățământul superior. Finanțarea publică se realizează, în continuare, în funcție de comanda de stat, fără să se ia în considerare anumiți indicatori calitativi, deși a fost inițiată procedura de aplicare a performanței în vederea finanțării ÎS. Pornind de la faptul că, practic, în toate statele lumii, la etapa actuală, finanțarea ÎS reclamă căutarea ”metodelor inovative”, precum și din cauza unor mecanisme depășite de finanțare a investițiilor în ÎS autohton, a apărut necesitatea revizuirii modalităților de finanțare publică și privată a învățământului, în vederea dezvoltării capitalului uman educațional, fapt ce demonstrează actualitatea temei de cercetare.

În același timp, atenționăm asupra poziției inferioare a Republicii Moldova, conform Indicelui Calității Vieții (în anul 2015, RM ocupa locul 66 din 86 de state ale lumii și locul 31 din 34 de state europene incluse în clasament). Analize și cercetări, la nivel național, cu privire la interdependența dintre componentele binomului ”investiții în CUE – calitatea vieții”, practic, lipsesc. În plus, conform Indicelui Dezvoltării Umane (2015), care reflectă, într-o anumită măsură, și calitatea CU, RM se situează la coada clasamentului țărilor din Europa Centrală și de Est. Problema respectivă este acutizată de discrepanța dintre oferta sistemului educațional și cererea pentru forță de muncă, care se menține semnificativă: conform indicatorului Forumului Economic Mondial pentru anul 2017 „Capacitatea de a reține oamenii talentați în țară”, RM se poziționează pe locul 133 din 137 de state incluse în clasament. Acest fapt dovedește cât de actuală este tema aleasă spre cercetare.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Până în prezent, politicile statului nu au pus accent deplin pe principala sursă, de care depinde competitivitatea, pe termen lung, a țării – oamenii [22]. Tendințele socio-economice din ultima perioadă, atestate în RM, au exercitat un impact negativ asupra calității vieții și, ca rezultat, au accelerat și mai mult migrația populației, care se dovedește a fi cea mai importantă problemă a societății moderne, deoarece, concomitent, are loc reducerea uneia din componentele de bază ale avuției naționale - capitalul uman. În sarcina autorităților Republicii Moldova, cu suportul mediului științific și cel de afaceri, se impune schimbarea situației respective, în termeni cantitativi și calitativi, prin implementarea *politicilor homocentrice*, ceea ce implică investiții semnificative în domeniul educației, pentru a asigura corespunderea cu dezideratele societății cunoașterii. În demersul tezei, este analizată una din componentele capitalului uman educațional - abilitățile dobândite în urma participării la sistemele educaționale formale. Respectiv, în calitate de sistem

educațional formal se investighează învățământul superior (ÎS). Responsabilizarea ÎS în asigurarea calității capitalului uman, necesar formării mediului educațional la nivel mondial, este o manifestare a tendințelor obiective în contextul reformelor globale. Sistemul educațional autohton, supradimensionat, dar insuficient finanțat, se află în condiții aparent contradictorii: pe de o parte, este afectat de o scădere îngrijorătoare a numărului de studenți, iar, pe de altă parte, se află în competiție de masificare a învățământului superior. Noile cerințe ale societății, responsabilizarea universităților în pregătirea forței de muncă calificate, precum și creșterea costurilor educaționale reprezintă provocări serioase atât pentru instituțiile de ÎS și studenții, care acced la studii, cât și pentru finanțatorii lor: stat, entități private, familii. Sistemul de ÎS autohton are nevoie de investiții publice suficiente și sustenabile, însă, în același timp, se creează o dependență față de finanțatorii publici, care devine mai intensă pe măsură ce crește finanțarea. Astfel, necesitatea diversificării surselor de finanțare provoacă căutarea unor metode alternative de finanțare a ÎS în RM.

Baza teoretică și metodologică a tezei de doctor o constituie conceptele contemporane privind calitatea vieții, investițiile în CUE, finanțarea investițiilor în ÎS. Cercetarea s-a bazat pe studierea aprofundată a lucrărilor științifice ale mai multor autori, inclusiv celor cu renume mondial, cum ar fi: Petty W., Marshall A., Becker G., Schultz Th., Echols M., Kiker B., precum și ale celor din România, Federația Rusă: Manolescu Gh., Suciuc C., Stoican M., Iordăchiță G., Anisimov E., Breslav L., Lisovik B., Lomov I., Nureev R., Noskova C., Șinkariov S. etc. O contribuție importantă la studierea problemicii enunțate a fost adusă de următorii savanți autohtoni: Belostecnic Gr., Cotelnic A., Hîncu R., Cobzari L., Ulian G., Feuraș E., Ganea V., Băncilă N., Stratan A., Pârțachi I., Bugaian L., Manole T., Timuș A., Casian A., Gorobievschi S., Filip N., Plugaru L. etc. Cercetări în domeniul respectiv au fost efectuate în cadrul Institutului Național de Cercetări Economice, Centrului Analitic Independent „Expert-Grup”, care au contribuit la aprecierea situației în domeniul finanțării învățământului. Cercetarea, de asemenea, s-a bazat pe studiile organizațiilor internaționale, precum Banca Mondială (BM), OCDE, UNESCO etc.

Ca urmare a analizei situației în domeniul de cercetare, autorul tezei a constatat că investițiile masive și eficient gestionate în CUE sunt importante pentru economiile care tind să fie competitive și, în același timp, să asigure o calitate a vieții mai bună. Pornind de la faptul că, în RM, statul continuă să suporte finanțarea unui student competitiv la fel ca și pe cea a unui student neperformant, precum și din alte motive - mecanisme de finanțare depășite, subfinanțarea perpetuă a învățământului superior, autorul tezei consideră necesară perfecționarea mecanismului de finanțare publică a studiilor în ÎS autohton. De rând cu țările care aspiră la o integrare mai profundă în Uniunea Europeană, Republica Moldova trebuie să-și ralieze sistemele de învățământ la standardele europene în domeniu, în special, în vederea implementării noilor metode de finanțare. Ținând cont de cele expuse, cercetarea problemelor privind finanțarea studiilor în ÎS, obține o valoare importantă.

Scopul cercetării constă în dezvoltarea fundamentelor teoretice și metodologice ce țin de finanțarea investițiilor în învățământul superior (de licență), în vederea dezvoltării capitalului uman educațional necesar îmbunătățirii calității vieții, în RM, și propunerea unui set de recomandări în acest domeniu. Pentru realizarea scopului dat au fost stabilite următoarele **obiective de cercetare**:

- dezvoltarea abordărilor teoretico-conceptuale a sintagmelor: capital uman educațional, investiția în capitalul uman educațional (în învățământul superior), calitatea vieții;
- analiza și identificarea celor mai importante surse de finanțare a studiilor în ÎS;
- analiza situației actuale privind finanțarea investițiilor în educație, în Republica Moldova, și identificarea problemelor din acest domeniu;
- analiza situației actuale privind finanțarea studiilor în învățământul superior în Republica Moldova în contextul autonomiei financiare universitare;
- investigarea metodelor tradiționale și alternative de finanțare a studiilor în ÎS;
- cercetarea rolului pieței financiare și a instrumentelor financiare pasibile de aplicat în vederea finanțării studiilor în învățământul superior;

- identificarea efectelor investițiilor în educație asupra calității vieții;
- realizarea studiului comparativ al practicilor internaționale, în special europene, în domeniul finanțării studiilor în învățământul superior ce pot fi aplicate în Republica Moldova;
- identificarea platformei conceptuale privind corelația dintre componentele binomului ”investiții în capitalul uman educațional - calitatea vieții”;
- elaborarea unor modele econometrice, care ar elucida interdependența dintre investițiile în educație și dezvoltarea capitalului uman în Republica Moldova.

Obiectul cercetării îl constituie investițiile în CUE, interpretate, în demersul tezei, prin prisma finanțării studiilor în ÎS (de licență). Optarea pentru selectarea ÎS a fost dictată de faptul că, actualmente, numeroase state ale lumii, inclusiv RM, tind să se dezvolte prin evoluția economiilor bazate pe cunoaștere, or, acestea depind, în mare măsură, de standarde înalte atinse anume în ÎS.

Metodologia cercetării științifice. În vederea realizării obiectivelor tezei, au fost utilizate următoarele: metoda analitică, prin intermediul căreia s-a ajuns la esența proceselor cercetate; metoda descriptivă, folosită la descrierea metodelor de finanțare a studiilor în ÎS; metoda sintezei, aplicată pentru stabilirea conexiunii fenomenelor cercetate; metoda analizei cantitative și calitative, care a fost aplicată la analiza și interpretarea indicatorilor calității vieții; metoda benchmarking, aplicată pentru compararea cheltuielilor pentru educație efectuate în RM cu cele din UE; metode economico-matematice, folosite pentru elaborarea modelelor econometrice. Suportul informațional al cercetării îl constituie legislația și actele normative în domeniul educației din Republica Moldova, rapoartele Ministerului Finanțelor al RM și altor autorități publice, BNS al RM și organizațiilor internaționale: BM, OCDE, UNESCO ș.a.

Noutatea și originalitatea științifică constau în următoarele elemente:

- precizarea și aprofundarea conceptelor de *capital uman educațional*, ca obiect de investire, *investiție cu impact social*, *contract de capital uman*, în vederea utilizării ulterioare a acestora, în documentele de politici publice privind finanțarea studiilor în învățământul superior autohton, din perspectiva îmbunătățirii calității vieții;
- identificarea *metodelor alternative și inovaționale de finanțare a studiilor* în învățământul superior prin determinarea instrumentelor corespunzătoare ale pieței financiare, cum ar fi *obligațiuni cu impact social (OIS)*, *contracte de capital uman (HCC)*, *acțiuni* etc.;
- stabilirea unui *mecanism nou de finanțare publică* a studiilor în ÎS autohton, bazat pe trei componente ale finanțării publice: de bază, orientată spre rezultate, orientată spre inovare;
- elucidarea, în cadrul indicatorilor calității vieții, a *rolului componentei ”Educația”*, în vederea diagnosticării calității vieții și perspectivelor de dezvoltare a acesteia în RM;
- elaborarea *platformei conceptuale* privind corelația dintre investițiile în CUE și calitatea vieții, argumentând necesitatea dezvoltării componentelor binomului dat în RM;
- demonstrarea, prin adaptarea modelelor econometrice, a interdependenței dintre componentele trinomului ”*investiții în educație – dezvoltarea CU – calitatea vieții*”.

Problema științifică importantă soluționată constă în fundamentarea metodelor de perfecționare, din punct de vedere științific și metodologic, a finanțării studiilor în învățământul superior din Republica Moldova, fapt ce determină promovarea aspectelor inovative în finanțarea capitalului uman educațional în vederea dezvoltării acestuia și în perspectiva îmbunătățirii calității vieții.

Semnificația teoretică rezidă în dezvoltarea, de către autor, în literatura de specialitate autohtonă, a conceptelor contemporane privind investiția în CUE; elaborarea unei clasificări a CU în funcție de anumite criterii; argumentarea importanței mărimii RIR ca indicator de eficiență a investițiilor în ÎS; fundamentarea, din punctul de vedere al costurilor și beneficiilor publice, a necesității participării Guvernului RM cu investiții majore în educație, date fiind efectele ulterioare pozitive pentru bugetul statului și calitatea vieții. Concluziile și recomandările prezentate pot contribui, într-o manieră semnificativă, la amplificarea anumitor viziuni conceptuale privind finanțarea studiilor în ÎS, din perspectiva îmbunătățirii calității vieții la nivel național.

Valoarea aplicativă este determinată de recomandările prezentate în teză, implementarea cărora va contribui la perfecționarea, în RM, a finanțării investițiilor în CUE în perspectiva îmbunătățirii calității vieții. Analiza expusă în prezenta cercetare și metodele științifice utilizate posedă o anumită valoare practică pentru cercetările posibile ulterioare desfășurate în cadrul Ministerului Finanțelor al RM, Comisiei Naționale a Pieței Financiare (CNPF), Academiei de Studii Economice a Moldovei (ASEM), SA "Franzeleța", în vederea elaborării documentelor de politici la nivel național și instituțional cu privire la finanțarea studiilor în ÎS din perspectiva îmbunătățirii calității vieții în RM. Rezultatele pot fi folosite în scopuri de cercetare și cele didactice, inclusiv în cadrul cursurilor universitare, cum ar fi: Finanțe publice, Investiții publice și parteneriat public-privat, Sisteme complexe de finanțare a investițiilor etc.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere constau în posibilitatea de a utiliza rezultatele cercetării, în vederea aplicării în Republica Moldova, a: unor metode alternative de finanțare a studiilor în ÎS prin utilizarea instrumentelor financiare corespunzătoare ale pieței financiare (contracte de capital uman, obligațiuni cu impact social, acțiuni); unui mecanism nou de finanțare publică a studiilor în ÎS autohton, bazat pe trei piloni (componenta de bază, componenta orientată spre rezultate, componenta orientată spre inovare); unor modele econometrice pentru evaluarea nivelului de dezvoltare a capitalului uman prin intermediul cheltuielilor publice alocate pentru educație în perspectiva îmbunătățirii calității vieții.

Implementarea rezultatelor științifice. Cele mai importante rezultate ale cercetării, elaborate în teză, au fost acceptate spre implementare în cadrul Ministerului Finanțelor al RM, CNPF, ASEM, SA "Franzeleța", fiind confirmate prin acte de implementare.

Aprobarea rezultatelor. Aspectele teoretice și metodologice, concluziile și principalele recomandări, reflectate în teză, au fost expuse în lucrările științifice publicate în reviste și culegeri naționale și prezentate în cadrul a 16 conferințe și simpozioane științifice naționale și internaționale.

Publicații. Conținutul de bază al tezei a fost expus în 22 de publicații științifice ale autorului, inclusiv 4 în reviste de specialitate, cu un volum de circa 8,15 c.a.

Volumul și structura lucrării. Teza de doctor a fost concepută cu următoarea structură: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 200 de titluri și 19 anexe. Teza este expusă pe 136 de pagini de text de bază, conține 30 de figuri, 17 formule și 26 de tabele.

Cuvinte cheie: capital uman educațional, investiția în capitalul uman, calitatea vieții, sistem de învățământ superior, finanțare publică, pierderi financiare, metode alternative de finanțare, instrumente financiare, piața financiară, investiție cu impact social, contract de capital uman.

CONȚINUTUL TEZEI

Capitolul 1 - „Abordări teoretico-metodologice privind investițiile în capitalul uman educațional din perspectiva îmbunătățirii calității vieții” – cuprinde: sinteza teoriilor economice și a conceptelor privind CUE, investiția în CUE, finanțarea educației, calitatea vieții; identificarea modelelor de finanțare a studiilor în ÎS; cercetarea impactului investițiilor în educație asupra dimensiunii economico-sociale a calității vieții; analiza situației actuale privind finanțarea investițiilor în capitalul uman educațional în Republica Moldova și identificarea problematicii în domeniu.

Ca o ramură independentă a analizei economice, teoria *capitalului uman* s-a prefigurat abia în anii 50-60 ai secolului XX. Laureatul Premiului Nobel, G. Becker, a definit capitalul uman ca un set de cunoștințe, competențe și abilități umane și a tratat costurile pentru educație și formare drept investiții, care pot aduce eficiență economică, în primul rând, individului. Abordarea-standard a capitalului uman se rezumă la un set de abilități/caracteristici, care sporesc productivitatea unui lucrător. Autorul tezei realizează o sinteză a numeroaselor abordări privind capitalul uman elaborate în diferite perioade de cercetătorii: Kiker; Becker; Schultz/Nelson-Phelps; Bowles-Gintis; Gardner.

Ca urmare a sintetizării literaturii de specialitate, autorul tezei a elaborat și o clasificare a capitalului uman în funcție de anumite criterii, cum ar fi: nivelul, eficiența CU, nivelul inovațional al CU, cheltuielile publice etc. Conform unora dintre cele mai relevante criterii, autorul tezei

distinge anumite tipuri de CU. Astfel, în funcție de eficiența capitalului uman, se identifică CU pozitiv, negativ, pasiv sau neutilizat. La rândul său, CU pozitiv oferă un randament util de pe urma investițiilor realizate în procesul dezvoltării și creșterii, în special, a investițiilor orientate spre îmbunătățirea calității vieții, sporirea potențialului de inovare și a capacității instituționale, dezvoltarea sistemului de învățământ, creșterea cunoștințelor, dezvoltarea științei ș.a. Analizând capitalul uman, *în funcție de cheltuielile (investițiile) publice*, se disting următoarele tipuri de capital: educațional, biologic (de sănătate), cultural (Figura 1).

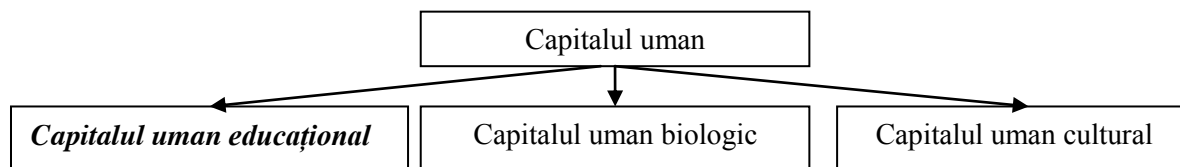

Fig 1. Componentele capitalului uman în funcție de cheltuielile (investițiile) publice

Sursa: elaborată de autor în baza sursei [43]

Menționăm că realitatea contemporană determină extensia structurii CU, astfel, se fac referințe la noi componente, precum: capitalul științific, capitalul de migrație, capitalul religios etc.

Efectuând o retrospectivă a lucrărilor cercetătorilor cu renume Friedman M., Kuznets S. ș.a., autorul tezei menționează că problematica investițiilor în CU a rămas, în continuare, de actualitate și că conceptul de CU constituie, în prezent, o direcție și mai importantă de cercetare și analiză, drept dovadă servind studiile Băncii Mondiale (2018), potrivit cărora capitalul uman reprezintă 64% din volumul global al avuției lumii, în timp ce capitalul fizic – 27%, iar capitalul natural – doar 9%. Pentru țările dezvoltate, CU reprezintă 70% din volumul avuției naționale, pentru țările cu venituri scăzute – 41% [39]. Tot în acest sens, pot fi citate personalitățile de știință Naisbitt A. și Aburdene P., care susțin că, în noua societate informațională, „capitalul uman l-a înlocuit pe cel financiar, ca resursă strategică” [33].

O contribuție semnificativă la dezvoltarea conceptului de CU, abordat în sensul CUE, a fost adusă de cercetătorii din arealul românesc, precum Balogh Bálint, Stoican Mirela, Hîncu Rodica, Casian Angela și alții. Pornind de la cele menționate, în teza dată, termenii CU și CUE vor fi utilizați *în același sens*. Drept confirmare, vine și conceptul de capital uman, dezvoltat pe larg de UNESCO. Astfel, UNESCO se bazează pe două postulate fundamentale în caracterizarea calității CU. Unul din ele relevă că calitatea capitalului uman este direct dependentă de calitatea educației, astfel, statele ce tind să devină post-industriale sunt obligate să investească masiv în dezvoltarea ÎS și în sprijinirea cercetărilor științifice.

Învățământul superior este analizat în Clasificarea Internațională Standard a Educației (ISCED 2011) ca una din componentele de bază [16]. Astfel, conform ISCED, se disting 9 niveluri ale educației. Nivelul 6 prezumă studiile de licență. În Clasificarea națională a programelor educaționale, conform Codului Educației [3], învățământul superior de licență corespunde nivelului 6 din ISCED. În teza de doctorat, se analizează componenta ”Învățământ superior de licență”, ca element de bază al clasificării naționale a programelor educaționale.

Este incontestabil faptul că investiția, inclusiv în educație, contribuie la îmbunătățirea calității vieții, ultima devenind tot mai importantă, odată cu dezvoltarea socio-economică a țărilor lumii. **Calitatea vieții** este o *categorie socio-economică* ce reflectă gradul de satisfacție față de viață al individului, în funcție de satisfacerea nevoilor umane prin realizarea rolului său social, dezvoltarea relațiilor interpersonale și de familie, precum și de nivelul bunăstării, acordat de societatea umană, în care activează și se dezvoltă acesta. O calitate a vieții mai bună, la nivelul societății, poate fi obținută ca urmare a cumulării rezultatelor unei multitudini de obiective, relevante fiind: **sporirea calității capitalului uman educațional**; asigurarea sănătății populației; extinderea producerii și sporirea eficienței acesteia etc. (Figura 2). Fiecare dintre aceste obiective poate fi realizat doar în cazul în care acestea sunt susținute prin **investiții**, iar cele din urmă sunt eficient utilizate.

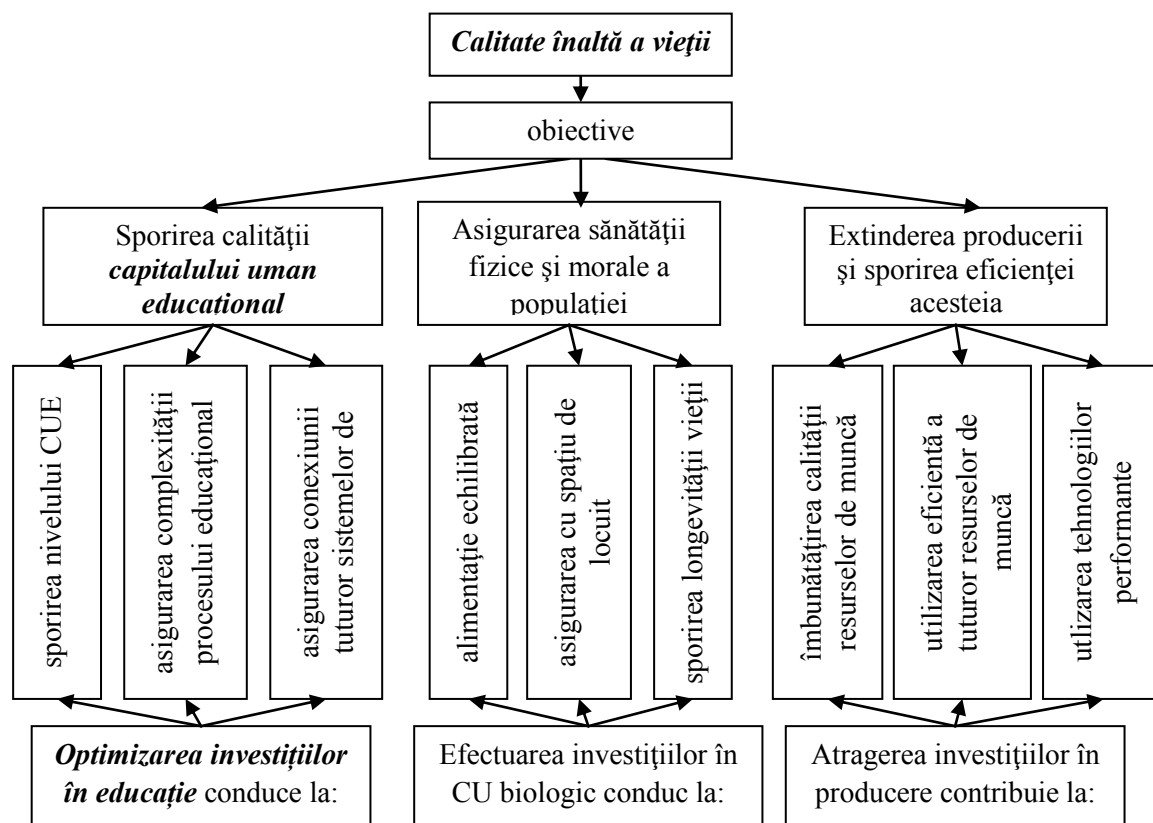

Fig. 2. Interdependența dintre calitatea vieții și investițiile în capitalul uman

Sursa: elaborată de autor în baza sursei [42, p. 11]

Toate treptele educaționale contribuie la atingerea unuia din dezideratele bine conturate încă din momentul încadrării beneficiarilor la studii – angajarea în câmpul muncii, însoțită de o anumită stare - „capacitate de inserție profesională”, care prezintă o mare importanță în atingerea unui anumit nivel al calității vieții [28].

Ținând cont de faptul că finanțarea investițiilor în CUE are loc, la macronivel, sub forma cheltuielilor publice pentru educație, rolul statului, constă în crearea unor mecanisme, dar și *instrumente financiare*, care vor exercita un impact pozitiv asupra *eficienței și intensității investițiilor în educație*. La respectivele instrumente se raportează sistemul ratelor dobânzilor; sistemul de remunerare a muncii, diferențiat în funcție de nivelul de instruire al cetățenilor etc. Pentru cuantificarea relației dintre investiții și remunerarea diferențiată a muncii, se estimează randamentul mediu anual al investițiilor în educație, în comparație cu veniturile obținute și cheltuielile efectuate, ținând cont de factorul timp și rata anuală a dobânzii. Din multitudinea indicatorilor de evaluare a eficienței economice a investițiilor în educație, autorul tezei menționează: valoarea prezentă netă, rata internă de rentabilitate, perioada de amortizare a investiției în educație, randamentul economic al investiției în CUE (randamentul depinde de momentul în care se face investiția - *lungimea fluxului de venituri*, costurile antrenate și diferențele existente între câștigurile scontate). Ținând cont de faptul că beneficiarul studiilor are speranța pentru viața activă egală cu t , formula de calcul al valorii actualizate nete (ca diferență dintre volumul total al beneficiilor obținute pe întreaga perioadă de muncă Bt și costurile totale cu educația Ct , în care ambele variabile - Bt și Ct - sunt actualizate), ia următoarea formă:

$$VNA = - \sum_{t=0}^{d-1} Ct(1+i)^t + \sum_{t=d}^{63-a-d} Bt/(1+i)^t, \quad (1)$$

unde: Ct exprimă costurile perioadei t ($t \in 0, d-1$); Bt – beneficiile perioadei t ($t \in d, 63-a-d$); i – rata de actualizare; d – perioada studiilor (în ani); a – vârsta de școlarizare; 63 – vârsta-limită de muncă.

Autorul tezei concluzionează că *evaluarea impactului investițiilor în educație asupra calității vieții* demonstrează *fragilitatea legăturii dintre cheltuielile pentru educație și calitatea vieții*: cheltuielile se referă la resursele care sunt direcționate (de stat, companii, indivizi) instituțiilor, care furnizează servicii educaționale, în timp ce beneficiile viitoare sunt determinate și de o serie de alți factori. Astfel, în opinia autorului tezei, finanțarea substanțială a procesului educațional poate fi eficientă doar în cazul în care interconexează cu alți factori optimali și, în plus, în condițiile în care există un cadru socio-economic prielnic absorbției forței de muncă pregătite de instituțiile de învățământ superior.

Modelele de finanțare a studiilor în ÎS sunt determinate, în mare măsură, de interacțiunea *surselor de finanțare*, de dezvoltarea economică a unui stat, de strategia aplicată pe piața serviciilor educaționale etc. Reprezentative sunt trei modele de finanțare: birocratic, colegial și de piață. Printre metodele alternative de finanțare a ÎS, care ar oferi *pieței financiare* posibilitatea să fie mai implicată în *finanțarea studiilor*, se enumeră utilizarea Contractelor de Capital Uman, a Obligațiunilor cu Impact Social, a Acțiunilor etc. Sursele de finanțare a studiilor, în ÎS, pot fi diferite ca proveniență și cotă de participare. Astfel, se disting: finanțarea publică directă (care constituie 65-75% din bugetul universității); finanțarea pe principii de parteneriat public-privat (în jur de 7%); taxele de studii (în jur de 10%); sursele suplimentare (în jur de 10%), reprezentate de finanțarea caritabilă, servicii de consultanță etc.; fondurile structurale, programele pentru cercetare-dezvoltare (sursă care devine tot mai competitivă în rândul universităților) etc. În prezent, finanțarea studiilor, în ÎS autohton, se realizează, preponderent, din Bugetul de Stat (finanțare publică) sau prin achitarea taxelor de studii (ca parte a veniturilor proprii ale instituțiilor de ÎS). Deseori, specialitățile, care necesită cheltuieli mai mari pentru pregătirea specialiștilor, au mărimea taxei mai mică decât costul real al acesteia, fapt ce generează anumite discrepanțe privind calitatea vieții. Datele prezentate în figura 3 demonstrează faptul că cheltuielile anuale medii pentru un student, alocate din BPN, sunt considerabil mai mari, comparativ cu taxele de studii.

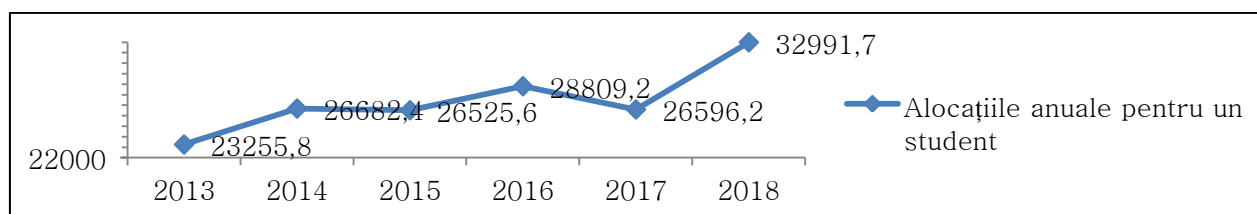

Fig. 3. Evoluția alocațiilor anuale medii pentru un student din BPN al RM, lei
Sursa: elaborată de autor în baza surselor [29, 30]

Deși, în Republica Moldova, se înregistrează un nivel înalt al cheltuielilor pentru educație în PIB (6,5%, în 2018) și în total cheltuieli publice (16,9%) [20], depășind obiectivul țintă specificat în Strategia Educația 2030 (alocarea, a *cel puțin 4-6% din PIB* educației și/sau a *cel puțin 15-20%, din totalul cheltuielilor publice*), autorul tezei, ca urmare a cercetărilor efectuate, conchide că calitatea sistemului educațional rămâne a fi scăzută, fapt confirmat și de Indicele Competitivității Globale (locul 95 din 137 de state, în 2017-2018). În accepțiunea autorului tezei, ponderea competitivă a cheltuielilor pentru educație, raportate la PIB, poate fi explicată prin ponderea mică a PIB-ului pe cap de locuitor și prin ineficiența cheltuielilor efectuate. În același timp, în opinia autorului tezei, autoritățile publice autohtone ar putea opta pentru subvenționarea ÎS, inclusiv prin *proiectarea unei politici fiscale* corespunzătoare (prin stimulente fiscale indirecte). Stimulentele fiscale sunt indicate și pentru obținerea *unui efect de levier* mai mare. În scopul cercetării posibilităților de extindere a participației financiare în activitățile instituțiilor de ÎS, au fost identificate mai multe abordări ale *tipurilor de finanțare*: perceperea unor taxe de studii mai mari, dar prin intermediul unor mecanisme îmbunătățite de acordare a burselor și împrumuturilor; majorarea finanțării publice a studiilor în ÎS, în timp ce se percep taxe mici; extinderea sectorului privat al ÎS pentru a reduce presiunea asupra finanțării publice; *diversificarea surselor de finanțare a studiilor în ÎS prin utilizarea unor metode alternative*.

În plus, pornind de la faptul că la etapa actuală, practic în toate statele lumii, finanțarea ÎS reclamă căutarea ”mecanismelor inovative”, precum și din cauza unor mecanisme depășite de finanțare a investițiilor în ÎS autohton, **problema științifică importantă de soluționat** constă în identificarea soluțiilor privind perfecționarea, din punct de vedere științific și metodologic, a finanțării studiilor în învățământul superior din Republica Moldova, în vederea dezvoltării CUE și în perspectiva îmbunătățirii calității vieții.

Capitolul 2 - „Aspecte aplicative privind finanțarea studiilor în învățământul superior în Uniunea Europeană și Republica Moldova” - reflectă: dezvoltarea sistemului de ÎS autohton din perspectiva integrării în spațiul european al educației; analiza comparativă a sistemelor de finanțare a studiilor superioare în țările UE și RM; investigarea efectelor investițiilor în CUE asupra calității vieții, prin intermediul indicatorilor sintetizați.

Provocările, cu care se confruntă învățământul superior autohton, sunt similare celor din statele UE, ceea ce determină necesitatea de a colabora în vederea identificării soluțiilor optime. În acest sens, se cuvine de menționat că, conform Planului național de acțiuni pentru implementarea **Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în perioada 2017–2019**, părțile cooperează pentru a promova învățarea pe tot parcursul vieții și pentru a încuraja cooperarea și transparența la toate nivelurile educației și formării, **cu un accent deosebit pe învățământul superior**. O nouă treaptă în dezvoltarea ÎS autohton a fost atinsă în anul 2005, când Republica Moldova a devenit parte a **Spațiului European al Învățământului Superior**. Ultimul reprezintă un spațiu virtual, creat de către statele participante la Procesul de la Bologna. Un nivel calitativ nou, în procesul de dezvoltare a ÎS autohton, este marcat prin aprobarea *Codului Educației al Republicii Moldova*, care a intrat în vigoare în anul 2014, substituind, pe fundalul cerințelor actuale ale sistemului educațional, Legea Învățământului, adoptată în 1995. Cu toate acestea, în RM se atestă un trend descendent al efectivului de studenți. Astfel, în anul de studii 2017/18, la 10 mii locuitori, în medie, le revin 185 de studenți din instituțiile de ÎS, comparativ cu 210, în 2016/17, sau cu 230, în 2015/16 [1]. De menționat că această **tendință descendentă** în ce privește numărul de studenți este, în mare parte, rezultatul proceselor demografice negative, exodul de ”creiere”, oferte generoase de burse de studii acordate de diferite state (România, Federația Rusă, Mexic, Ungaria etc.), dar și în, cea mai mare parte, din cauza **posibilităților limitate de a finanța studiile** atât din partea potențialilor candidați la studii, cât și din partea statului, partenerilor și angajatorilor. Conform datelor BNS al RM, în a.u. 2017/18, funcționau 29 de instituții de ÎS, dintre care 19 - instituții de stat și 10 - nestatale. În condițiile reducerii continue a numărului de studenți, autorul tezei conchide că sistemul universitar autohton este supradimensionat ca număr de instituții, ceea ce exercită un impact negativ asupra **finanțării** acestuia. În consecință, putem previziona **necesitatea optimizării cheltuielilor publice** și redirecționarea acestora spre formarea unui CUE calitativ și competitiv pe piața muncii. Este cert faptul că doar instituțiile, care au un grad sporit de autonomie, vor fi în măsură să-și îndeplinească multiplele misiuni, răspunzând, astfel, provocărilor curente într-un mediu competitiv, complex și globalizat. Nevoia de o mai mare autonomie a fost subliniată în mai multe declarații politice ale **Asociației Universităților Europene**. *Declarația de la Lisabona* stabilește patru dimensiuni de bază ale autonomiei, care intercorelează între ele: academică; **financiară**; organizațională; a resurselor umane. Autonomia financiară ține de capacitatea universităților de a atrage venituri din surse suplimentare de finanțare. Autonomia resurselor umane, în special libertatea de a recruta personal și de a stabili nivelul salariului, s-a dovedit a avea o legătură pozitivă cu **nivelul de diversificare a veniturilor**. În consecință, prin reducerea **riscurilor asociate cu supradependența față de un anumit finanțator**, o structură de venituri diversificate ar putea contribui la sporirea ulterioară a autonomiei instituționale.

În comunitatea europeană, persistă trei metode de finanțare a educației și anume: 1) alocarea resurselor pe baza unei „formule de finanțare”; 2) „aprobarea bugetară”, adică prezentarea unui buget elaborat de instituțiile de învățământ pentru a fi aprobat de autoritatea direct responsabilă cu finanțarea; 3) „determinarea discreționară a resurselor”, care se aplică în cazurile în care autoritatea

responsabilă cu finanțarea are libertate completă în determinarea volumului de resurse pe care le alocă, estimând, de la caz la caz, necesarul de resurse. În ceea ce privește învățământul superior, în practica europeană, se atestă următoarele metode de finanțare: finanțarea de bază, finanțarea bazată pe rezultatele și performanța academică, finanțarea orientată spre inovare. În ultimii ani, tot mai mult, se profilează o tendință de schimbare a metodelor și, respectiv, a mecanismelor de finanțare a ÎS. În prezent, multe țări ale UE au introdus subvenții globale și formule de calcul al sumelor acordate precum și măsuri pentru **corelarea cuantumului finanțării publice cu performanța instituției**. În unele țări ale UE, indicatorii de performanță, luați în considerare la stabilirea cuantumului fondurilor alocate, se axează, în special, pe rezultatele studenților, gradul de angajabilitate al absolvenților, mobilitatea studenților, internaționalizarea studiilor etc. Există **două tipuri de finanțări bazate pe rezultate sau performanță**: finanțarea prin care se acordă stimulente pentru rezultatele bune sau finanțarea prin care se penalizează rezultatele joase. Utilizarea finanțării bazate pe performanță poate genera și efecte secundare nedorite. De exemplu, în cazul în care instituțiile sunt recompensate pentru rezultatele bune, acest fapt ar putea determina creșterea calității în instituțiile care funcționează deja la un nivel calitativ ridicat, în timp ce instituțiile aflate în medii defavorizate pot considera că este mai dificil să atingă nivelul de calitate solicitat. Prin urmare, tipul criteriilor de ieșire necesită a fi analizat cu atenție atunci când urmează să se introducă finanțarea bazată pe performanță. În acest context, menționăm că instituțiile de ÎS din Danemarca obțin resursele publice pentru finanțare (30-50%) în funcție de rata de absolvire a studenților, prin urmare, finanțarea instituțională este orientată spre ieșiri. Finanțarea studiilor se realizează prin **sistemul taximetru**, care face conexiunea dintre fondurile directe și numărul de studenți activi. Costul pregătirii unui student se determină conform **metodologiei Full Costing**, luând în considerare atât costurile directe, cât și indirecte. În **Scoția**, alocările pentru ÎS se efectuează anual, sub formă de **finanțare globală**, de către Consiliul scoțian de finanțare. Costurile se calculează conform **metodologiei TRAC** (Transparent Approach to Costing). În **Litania**, fondurile publice sunt alocate în baza **subvenției globale**, destinată acoperirii cheltuielilor ce țin de activitățile didactice și operaționale curente. Cheltuielile de studii sunt acoperite de către stat doar pentru acei studenți care au reușit să beneficieze de **vouchere**, echivalente unei anumite perioade de timp sau unui număr de puncte ECTS. Repartizarea surselor financiare pentru studii are loc după principiul **”Banii urmează studentul”**. În opinia autorului tezei, calcularea costului unitar per student, aplicată în Lituania, ce prevede luarea în considerare a costurilor ce țin de stimularea studenților, poate fi menționată drept corespunzătoare obiectivelor europene, cum ar fi stimularea necesității de obținere a studiilor superioare calitative și poate fi preluată ca o bună practică pentru Republica Moldova.

Multe state, cum ar fi, spre exemplu, Portugalia, Italia, Cehia, Polonia, de asemenea, au dezvoltat sisteme de finanțare a instituțiilor de învățământ superior în baza **indicatorilor de performanță**. Unul din indicatori se referă la gradul de angajabilitate, informațiile despre acesta fiind făcute public, constituind un criteriu relevant cu impact major asupra finanțării instituțiilor de ÎS. Bugetul pe care instituțiile de ÎS îl primesc direct de la stat, de exemplu, în Republica Cehă, este compus din câteva componente (Tabelul 1).

Tabelul 1. Structura finanțării publice a învățământului superior în Republica Cehă

Structura finanțării publice pe componente	
începând cu anul 2009	începând cu anul 2012
91% din bugetul acordat - cost per student; 9% din bugetul acordat - finanțare bazată pe performanțe , inclusiv:	80% din bugetul acordat - cost per student; 20% din bugetul acordat - finanțare bazată pe performanțe , inclusiv:
50% - în funcție de rezultatele cercetării-dezvoltării; 15% - în funcție de veniturile generate de instituția de învățământ superior; 10% - în funcție de numărul de profesori, conferențieri; 25% - în funcție de mobilitatea studenților.	39% - în funcție de performanțele obținute în activități de cercetare; 34% - în funcție de calitatea studiilor și gradul de angajabilitate al absolvenților; 27% - în funcție de mobilitatea studenților și internaționalizarea studiilor.

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [32, p.p. 8-9]

Astfel, conform datelor prezentate în tabelul 1, finanțarea bazată pe performanță a constituit, în anul 2009, 9% din bugetul total destinat ÎS. Mecanismul a fost perfecționat, introducându-se indicatori mai cuprinzători, astfel că, din 2012, finanțarea bazată pe performanță constituia 20% din bugetul acordat. Important este de menționat că, dacă în 2009 indicatorul *grad de angajabilitate* nu constituia indicator al metodologiei de calcul, din 2012, tocmai 34% din bugetul bazat pe performanță sunt prevăzute pentru calitatea studiilor și gradul de angajabilitate al absolvenților.

În contextul temei de cercetare, se impune analiza comparativă a unor indicatori-cheie privind *finanțarea publică* a educației în unele state ale UE și Republica Moldova: ponderea cheltuielilor pentru educație/învățământ superior în PIB și ponderea cheltuielilor pentru educație/învățământ superior în total cheltuieli guvernamentale (Tabelul 2).

Tabelul 2. Analiza cheltuielilor pentru educație, inclusiv pentru învățământul superior, în unele state europene comparativ cu Republica Moldova

Indicatori	anul 2016							
	UE28	Suedia	Belgia	Finlanda	Polonia	Letonia	România	RM
Cheltuieli pentru educație în PIB, inclusiv:	4,7	6,6	6,4	6,1	5,0	5,2	3,7	6,3
pentru învățământul superior	0,7	1,1	0,9	1,8	1,2	0,8	1,0	0,5
Cheltuieli pentru educație în total cheltuieli publice, incl.:	10,2	13,4	12,0	10,8	12,1	15,1	10,8	17,5
pentru învățământul superior	1,5	2,2	1,7	3,3	3,0	2,5	2,9	1,4

Sursa: elaborat de autor în baza surselor [20, 38]

Datele din tabelul 2 reflectă că în 2016, cheltuielile pentru educație în UE-28 constituiau 4,7% din PIB și 10,2% din totalul cheltuielilor publice. Cele mai ridicate ponderi ale cheltuielilor publice pentru educație în PIB se atestă în Suedia (6,6%), Belgia (6,4%) și Finlanda (6,1%). Cea mai scăzută pondere, dintre statele analizate în teză, se atestă în România (3,7%). În ce privește ÎS, Finlanda și Polonia înregistrează cele mai mari ponderi în PIB: 1,8% și, respectiv, 1,2%, iar în total cheltuieli publice - 3,3% și, respectiv 3%. În comparație cu statele UE analizate, în Republica Moldova, deși cheltuielile pentru educație, ca pondere în PIB sau în total cheltuieli publice, sunt relativ înalte, învățământului superior îi revin doar 0,5% și, respectiv, 1,4%, niveluri care *atestă o problemă de subfinanțare* a sectorului respectiv.

Tabelul 3. Taxe de studii și facilități acordate studenților/părinților, cazul Belgiei și Germaniei

anul universitar 2016-2017

Regiunea	Mărimea taxei de studii anuale	Facilități financiare		
		Granturi oferite	Împrumuturi acordate	Beneficii fiscale/ financiare
Belgia (comunitatea franceză)	Maximum 836 euro	394-4821 euro (familiilor cu venituri joase)	Se acordă familiilor cu 3 copii, rambursarea se face peste 6 luni de la absolvire; rata dobânzii - 4%	92,09 – 254,4 euro/lună pentru persoane până la 25 ani; Scutire de impozit, inclusiv pentru studenți: 1510 euro pentru un copil; 3880 euro – pentru al doilea copil; 8700 euro – pentru al treilea copil; 14060 euro – pentru al patrulea copil; +5370 pentru fiecare copil următor
Belgia (comunitatea germană)	Taxă unică - 450 euro	Bazate pe necesități 362-2469 euro	Pentru ciclul I – 1000 euro; pentru ciclul II - 1500 euro, rambursarea se face 3 ani de la absolvire; rata dobânzii 0-3%	
Belgia (comunitatea flamandă)	Taxă combinată (230 euro + taxă flexibilă în funcție de credite) 1 credit – 11 euro	Bazate pe necesități 256-3966 euro	Nu se acordă	
Germania	În jur de 500 euro pentru un semestru	Bazate pe performanțe 300-1035 euro/lună	Maximum 7200 euro Rambursarea: după 4 ani după absolvire	190 euro – pentru un copil; 196 euro – pentru al doilea; 221 euro – pentru fiecare următor; sau o relaxare fiscală de 3624 euro pe an pentru un copil, pentru un părinte până la vârsta de 25 ani

Sursa: elaborat de autor în baza sursei [34]

Ca urmare a studierii practicilor europene, autorul tezei conchide că guvernele statelor europene oferă studenților posibilități extinse de finanțare prin oferirea **granturilor** (Finlanda, Portugalia, Franța etc.), **împrumuturilor rambursabile** (Germania, Suedia, Ungaria, Norvegia etc.), **avantajelor financiare** și/sau **beneficiilor fiscale** (Estonia, Irlanda, Grecia, Italia, Letonia, Malta, Slovenia etc.). Drept dovadă că țările UE sunt preocupate de acordarea diferitelor **facilități de ordin financiar-fiscal** studenților din învățământul superior, unele chiar practicând concomitent un *set de stimulente*, sunt prezentate datele din tabelul 3.

Remarcăm că, în RM, nu se utilizează activ toate instrumentele financiare examinate mai sus, cel mai des se face apel la granturi (burse de studii) și facilități fiscale (scutire la impozitare).

În contextul evaluării eficienței investițiilor în educație, pe lângă analiza **indicatorului RIR**, un interes aparte îl prezintă beneficiile private și cele publice, or, ultimele reprezintă **veniturile fiscale suplimentare** așteptate de către stat de la un nivel suplimentar de educație, cu condiția că individul se angajează cu succes în câmpul muncii. Datele din tabelul 4, reflectă că, în țările OCDE, veniturile financiare nete publice obținute de un bărbat, care a absolvit învățământul terțiar, sunt, în medie, de aproximativ 154.000 USD sau aproape de 2 ori mai mari, comparativ cu veniturile financiare ale unei femei cu același nivel de studii.

Tabelul 4. Costuri și beneficii publice ale unei persoane absolvente a învățământului superior

Indicator	Media OCDE		Media UE-22		Ungaria		Finlanda		Polonia	
	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați
Costuri directe, \$	-48100	-48100	-53400	-26000	-26000	-26000	-77700	-77700	-23200	-23200
Costuri indirecte, %	-3700	-6800	-3000	-5800	-4900	-5200	23600	14400	1000	1100
Costuri totale, %	-51800	-54900	-56400	-59200	-30900	-31200	-54100	-63300	-22200	-22100
Beneficii totale, \$	135200	208900	164800	249500	121500	232300	150700	197300	114400	156900
Venituri financiare nete, \$	83400	154000	108400	190300	90600	201100	96600	134000	92200	134800
RIR, %	8	10	8	11	11	17	4	7	12	15

Sursa: adaptat de autor în baza sursei [26, p. 131-132]

Pornind de la cele menționate mai sus, este ușor de observat că guvernele sunt investitori majori în educație și, din punct de vedere bugetar, sunt preocupate de **recuperarea investițiilor**, în special, în **perioade de constrângeri fiscale**. Este dovedit faptul că persoanele cu niveluri mai avansate de studii generează venituri mai mari, plătesc impozite și contribuții sociale mai mari și, în plus, solicită mai puține transferuri sociale. Astfel, autorul tezei lansează ipoteza conform căreia guvernul trebuie să fie investitor major în educație, date fiind ulterioarele efecte pozitive pentru bugetul statului și calitatea vieții. Autorul tezei constată că, în prezent, în Republica Moldova, nu există o statistică oficială relevantă referitoare la diferențierea veniturilor populației în funcție de nivelul de instruire. Acest fapt limitează posibilitatea determinării exacte a indicatorilor de eficiență privind investițiile în ÎS. În contextul dat, se recomandă Biroului Național de Statistică al RM, colectarea datelor și prezentarea publică a informației privind diferențierea veniturilor populației în funcție de nivelul de instruire, care ar permite aprecierea eficienței investițiilor în educație și fundamentarea deciziei de a finanța studiile în instituțiile de ÎS.

În conformitate cu tematica cercetării, un interes aparte îl prezintă legătura dintre calitatea studiilor, angajabilitatea în câmpul muncii, calitatea vieții și competitivitatea, întrunite în **Indicele competitivității globale** (ICG). O condiție prealabilă pentru sporirea calității vieții o constituie creșterea economică, măsurată prin PIB, care oferă resursele necesare pentru îmbunătățirea sănătății, educației și securității. Progresul economic, centrat pe om, are drept scop creșterea durabilă și echitabilă a bunăstării populației unei țări. În consecință, este important ca țările să monitorizeze

îndeaproape factorii care determină **competitivitatea**, ținând cont de obiectivele societale mai largi și de compromisurile conexe. *Indicele Competitivității Globale* urmărește performanța a aproape 140 de țări pe 12 piloni ai competitivității.

Evoluția indicelui pentru unele țări europene este reflectată în figura 4.

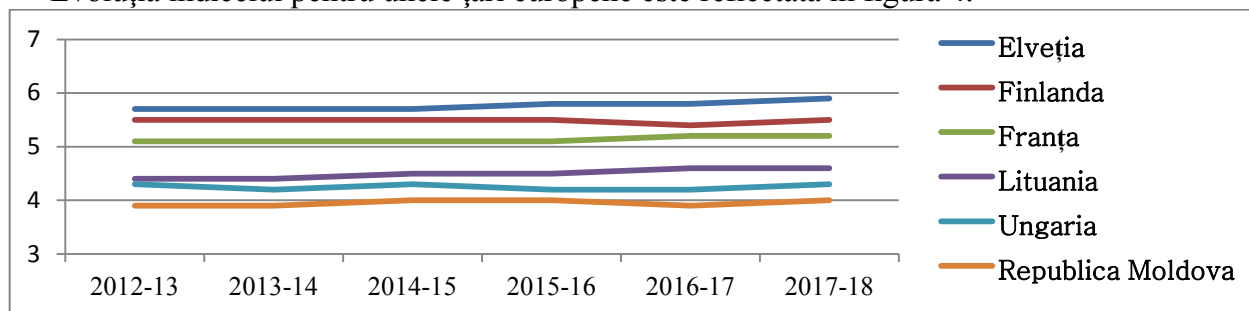

Fig. 4. Evoluția Indicelui Competitivității Globale pentru unele state europene

Sursa: elaborată de autor în baza sursei [31]

Conform datelor reflectate în figura 4, *Elveția* și-a păstrat poziția de leader pentru mai mulți ani consecutiv (locul 1 din 137 de state). Economia sa are un nivel ridicat de flexibilitate, piața muncii fiind clasată în categoria celor mai performante la nivel global. *Finlanda* ocupă locul 10 în clasament, fapt datorat scorurilor ridicate pentru sănătatea publică și învățământul primar, precum și pentru o **performanță înaltă în învățământul superior** care se află pe locul doi, cedând doar statului Singapore. Abordarea Finlandei privind pregătirea generației mai tinere pentru provocările celei de-a patra revoluții industriale, prin **abordări noi de predare**, a fost deosebit de importantă în asigurarea unui statut de țară cu o **competitivitate sporită**. În același timp, **nivelurile ridicate ale investițiilor în CU** sunt completate de un mediu sofisticat de inovare (locul 4 în lume). *RM* a obținut 4 puncte, pe o scară de la 1 la 7, fiind plasată pe locul 89 în clasamentul pentru anul 2017, în creștere cu 11 poziții față de 2016. Deși se înregistrează o dinamică pozitivă, *RM*, deopotrivă cu 35 de state (în majoritate, slab dezvoltate) a intrat în categoria statelor **cu cel mai jos nivel de dezvoltare economică**, cu o competitivitate bazată pe utilizarea intensivă a factorilor, fiind foarte sensibile la crizele mondiale și la schimbarea cursurilor valutare. În consecință, statele respective, în opinia autorului tezei, se caracterizează și printr-o calitate scăzută a vieții. Datele comparabile ale unor subindici (pentru statele menționate în figura 4), care intră în componența ICG, de interes, în contextul temei de cercetare, și anume: rata de înrolare în învățământul superior, calitatea învățământului superior și eficiența pieței muncii, sunt reflectate în tabelul 5, în corelație cu cheltuielile pentru învățământ superior în PIB și în total cheltuieli publice.

Tabelul 5. Interdependența dintre cheltuielile pentru învățământ superior și unii subindici ai Indicelui Competitivității Globale pentru unele state europene

Țara	Cheltuieli pentru ÎS		Rata de înrolare în ÎS		Calitatea ÎS		Eficiența pieței muncii	
	în PIB, %	în total cheltuieli publice, %	%	Poziția/137	Scorul	Poziția/137	Scorul	Poziția/137
Elveția	1,3	3,8	57,7	47	6,2	1	5,9	1
Finlanda	1,8	3,3	87,3	8	5,8	3	4,8	23
Lituania	0,8	2,5	16,9	101	4,0	53	4,6	36
Franța	0,6	1,1	64,4	38	4,3	40	4,3	56
Ungaria	0,8	1,9	50,9	55	2,9	111	4,2	71
<i>R.Moldova</i>	0,5	1,4	41,2	69	3,2	95	3,9	94

Sursa: elaborat de autor în baza surselor [20, 31, 38]

Datele din tabelul 5 reflectă o interdependență accentuată între calitatea ÎS și eficiența pieței muncii, reprezentative fiind Elveția și Finlanda. Or, pozițiile competitive ale acestor două state, în ce privește calitatea ÎS, poate fi argumentată și de cheltuielile relativ înalte destinate sectorului respectiv, astfel, în 2016, ponderea **finanțării publice a ÎS în PIB**, pentru Elveția, a constituit

1,3%, pentru Finlanda – 1,8% [38]. RM înregistrează rezultate scăzute pe toate cele trei poziții, comparativ cu statele analizate, în special, ce ține de calitatea ÎS și eficiența pieței muncii. ”Or, pentru a fi competitivă, o economie trebuie să se bazeze pe o *populație educată calitativ*, infrastructură informațională dezvoltată, un sistem inovativ eficient și un sistem economic și instituțional, care să susțină această abordare” [2, p. 14].

Capitolul 3 - „Direcții de optimizare a finanțării investițiilor în capitalul uman educațional din perspectiva îmbunătățirii calității vieții în Republica Moldova” - se axează pe evaluarea calității vieții, în RM, în baza indicatorilor sistematizați de autor; elaborarea platformei conceptuale privind corelația dintre componentele binomului ”investiții în CUE - calitatea vieții”; cercetarea interdependenței dintre investițiile în educație și dezvoltarea CU, în RM, în baza modelelor econometrice; raționalizarea mecanismului de finanțare publică a instituțiilor de ÎS din RM; identificarea direcțiilor de perfecționare a mecanismului de finanțare a studiilor în ÎS autohton, în baza metodelor alternative de finanțare.

Educația reprezintă o prioritate națională în Republica Moldova, constituind factorul de bază în crearea și transmiterea de noi cunoștințe în *dezvoltarea capitalului uman*, în promovarea aspirațiilor de integrare europeană și are un rol primordial în crearea premiselor pentru dezvoltarea umană durabilă și edificarea unei societăți bazate pe cunoaștere. Accesibilitatea, calitatea și relevanța educației determină, în mare măsură, *calitatea vieții* în RM. Dezvoltarea CU presupune importante investiții în sistemul educației publice și asigurarea condițiilor necesare pentru furnizarea unor servicii de calitate. Doar o educație de calitate poate asigura potențialul de inovație al societăților moderne, atingerea unor performanțe înalte, capitalizând calitățile specifice ale economiei moderne, întemeiate pe cunoștințe și competiție. În această ordine de idei, se atestă o corelație directă între investițiile în educație, dezvoltarea CU și calitatea vieții. În vederea reliefării interdependenței respective, care este demonstrată în teză în cadrul unei platforme conceptuale, considerăm necesară, la etapa actuală, diagnosticarea calității vieții în RM, prin prisma *investițiilor în CUE*, atestând, astfel, *necesitatea dezvoltării binomului* dat.

Calitatea vieții, în Republica Moldova, este, în opinia autorului, prezentată oarecum evaziv în documentele de politici naționale. Totuși, autorul tezei identifică un șir de documente care reflectă preocuparea factorilor de decizie de calitatea vieții. Printre aceste documente pot fi menționate: Strategia Moldova 2020; Planul de activitate al guvernului pentru anii 2016-2018; Acordul de Asociere RM-UE; Strategia Educația 2020; Strategia Moldova Digitală 2020 etc. Actualmente, este la etapa de lansare Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2030”, axată, prioritar, pe sporirea calității vieții persoanelor, conform obiectivelor prioritare ale agendei de dezvoltare durabilă pentru perioada de până în 2030 și prevederilor Acordului de asociere RM-UE. În contextul dat, în opinia autorului tezei, ar fi oportună elaborarea, sub auspiciul Guvernului Republicii Moldova, a unei Strategii de dezvoltare a capitalului uman, cu caracter național, multianual, raliat la orientările UE ca una dintre componentele Strategiei ”Moldova 2030”, în care s-ar reflecta și aspectele sociale ale investițiilor, inclusiv în CUE.

După cum a fost menționat anterior, în practica internațională, pentru evaluarea nivelului de educație și/sau de calitate a vieții (în clasamentele cărora se regăsește și RM), se folosesc următorii indicatori: Indicele Calității Vieții, PISA, Indicele Dezvoltării Umane, Indicele de Prosperitate etc.

Conform *Indicelui Calității Vieții*, Republica Moldova, în anul 2015, ocupa locul 66 din 86 de state ale lumii și locul 31 din 34 state europene incluse în clasament. De menționat că Republica Moldova ocupa o poziție mijlocasă între țările de vecinătate, Ucraina (locul 75) și România (locul 48). Țările cu cea mai înaltă calitate a vieții rămân a fi, în decursul mai multor ani, Elveția și Germania [39].

Conform *PISA* (2015), Republica Moldova a înregistrat un trend ascendent în clasamentul statelor în funcție de aptitudinile educaționale, cu un scor de 428 p. [35]. Și totuși, în comparație cu Singapore (556 p.), plasat pe prima poziție între statele lumii sau în comparație cu media

statelor OCDE (493 p.), rezultatele modeste ale RM reprezintă un semnal de alarmă cu privire la calitatea sistemului educațional.

Valorile **Indicelui Dezvoltării Umane** permit caracterizarea evoluției dezvoltării umane și compararea experienței diferitelor țări sau regiuni în domeniul progresului economic și social.

Pornind de la aceste premise, Republica Moldova, în anul 2015, se poziționa pe locul 107 din 188 de țări și teritorii, cu o **dezvoltare umană medie** [18]. Din datele figurii 5, se observă că IDU a înregistrat o tendință de creștere, în decursul anilor 2010-2014, cu o scădere, în 2015, de 0,02 p. Indicele educației, componentă a IDU, și-a menținut poziția, în anul 2015, la nivelul anului 2014. Astfel, se poate concluziona că respectivul indice nu a influențat diminuarea valorii IDU.

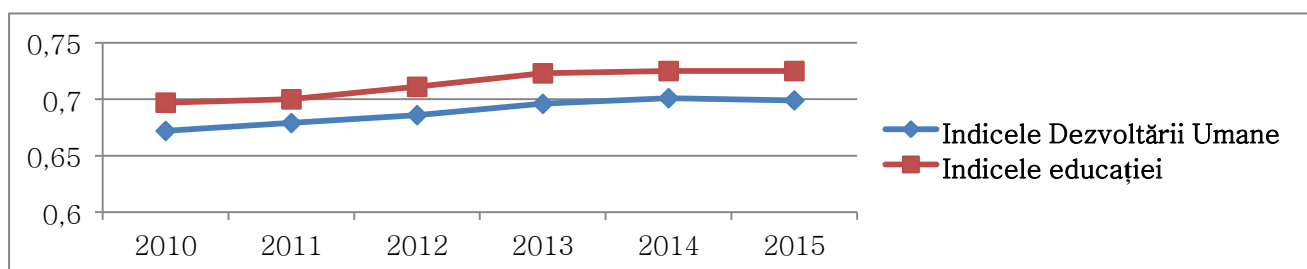

Fig. 5. Evoluția Indicelui Dezvoltării Umane în Republica Moldova
Sursa: elaborată de autor în baza sursei [18]

Indicele IDU a înregistrat o scădere, determinată de reducerea venitului național brut (VNB) pe cap de locuitor. Se cuvine de menționat că VNB pe cap de locuitor, în RM, în perioada 1990-2015, a scăzut cu 23,8%. În situația în care VNB reflectă condițiile de dezvoltare ale unei țări, inclusiv **capacitatea de a investi în educație și sănătate**, acest indicator reflectă și **posibilitățile statului de a contribui la dezvoltarea CU** [22, p. 29].

Conform **Indicelui de Prosperitate**, în anul 2017, RM se poziționa pe locul 98 din 149 de țări și se considera cea mai săracă țară din Europa (în funcție de PIB pe cap de locuitor). Analiza comparativă a unor state europene, conform componentelor care formează indicele respectiv, este prezentată în figura 6.

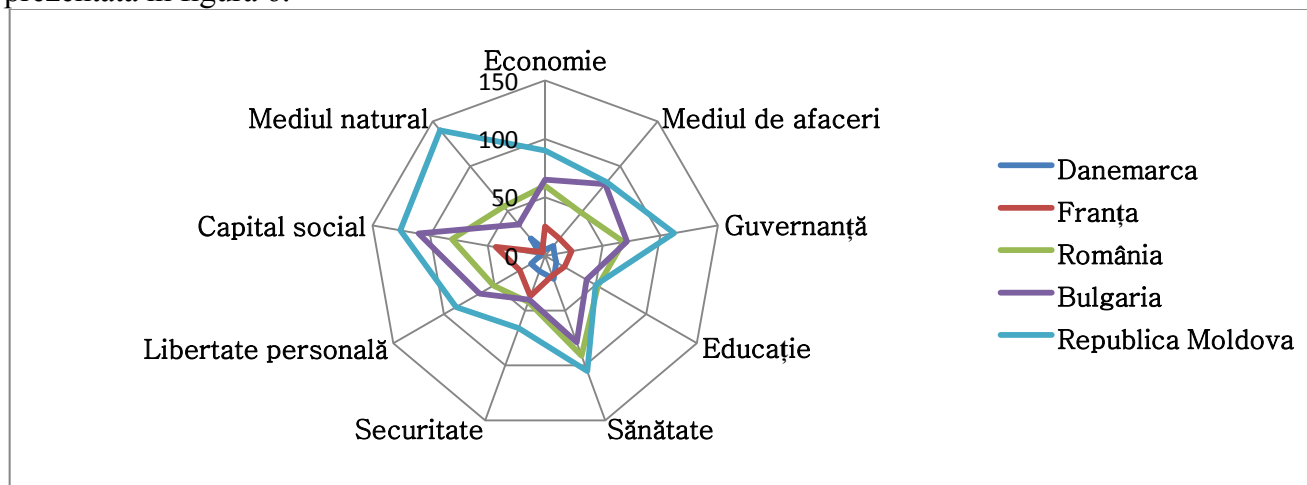

Fig. 6. Analiza comparativă a Republicii Moldova și unor state UE conform componentelor Indicelui de Prosperitate, 2017
Sursa: elaborată de autor în baza sursei [37]

Concluzionând, autorul tezei constată o **interdependență directă între calitatea vieții și educație**. Respectiv, educația exercită o influență considerabilă asupra formării CUE, ulterior, asupra calității vieții, și, numai după aceasta - asupra capacității de utilizare a cunoștințelor pentru dezvoltarea economiei.

Având în vedere rolul fundamental al veniturilor pentru sporirea calității vieții, un element important al cercetării îl reprezintă analiza acestora. În anul 2017, **veniturile disponibile** ale populației Republicii Moldova au constituit, în medie, pe o persoană, pe lună, 2244,9 lei.

Structura veniturilor disponibile după nivelul de studii al capului gospodăriei și mediul de reședință este prezentată în tabelul 6.

Tabelul 6. Structura veniturilor disponibile după nivelul de studii și mediul de reședință

anul 2016

Indicatori	Nivel de instruire			
	Superior	Mediu general și de specialitate	Gimnazial și primar	Fără studii primare
Venituri disponibile (medii lunare pe o persoană, lei):				
Mediul urban	3138,1	2176,6	1750	1895,7
Sursa de venit:				
Activitatea salarială, %	64,2	49,8	34,4	15,8
Prestații sociale, %	18,3	20,9	32,1	59,3
Altele, %	17,5	29,3	33,5	24,9
Mediul rural	2635,2	1851,0	1484,3	1668,7
Sursa de venit:				
Activitatea salarială, %	44,9	31,0	20,1	5,3
Prestații sociale, %	18,5	19,9	32,6	53,0
Altele, %	36,6	49,1	47,3	41,7

Sursa: adaptat de autor în baza sursei [21]

În baza datelor prezentate în tabelul 6, autorul tezei conchide următoarele: valorile maxime ale veniturilor (mai mari cu 30%) se atestă în cazul persoanelor cu un nivel de instruire superior, indiferent de mediul de reședință; activitatea salarială reprezintă principala sursă de venit al persoanelor cu studii superioare, ceea ce confirmă gradul mai înalt de angajabilitate în câmpul muncii; persoanele cu niveluri superioare de instruire beneficiază de mai puține prestații sociale comparativ cu celelalte categorii, generând o anumită relaxare bugetară. Argumentele menționate mai sus ar trebui, în opinia autorului tezei, să impulsioneze statul să aducă contribuții financiare mai importante pentru finanțarea studiilor în ÎS și, în același timp, să promoveze măsuri de stimulare a investițiilor private în sectorul respectiv.

În același timp, **cheltuielile medii lunare de consum** ale populației, în anul 2017, au constituit, în medie, pe o persoană, 2250,3 lei. Distribuția cheltuielilor medii lunare de consum este prezentată în figura 7, astfel, se poate observa că cea mai mare parte a cheltuielilor este destinată pentru necesarul de consum alimentar – 43,4%, *cea mai mică pondere a cheltuielilor, de doar 0,5% – pentru învățământ* (fiind în descreștere cu 0,2 p.p., comparativ cu 2016).

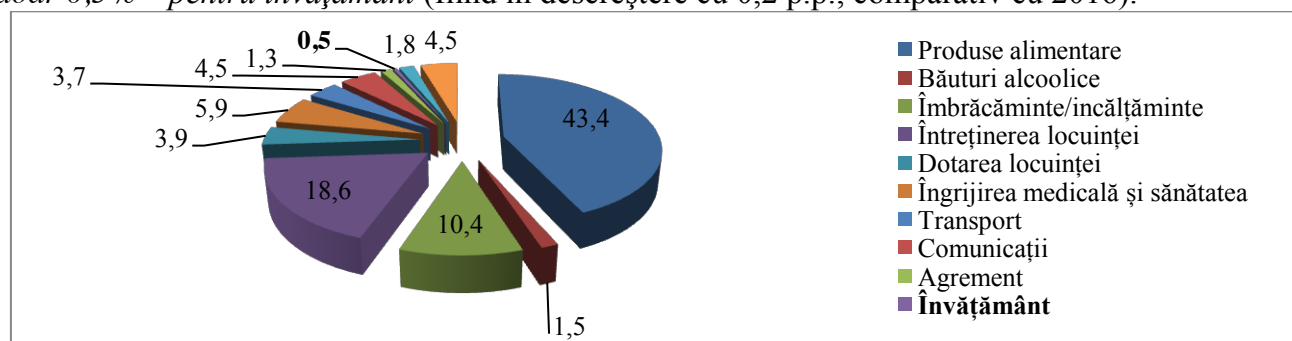

Fig. 7. Distribuția cheltuielilor medii lunare de consum, %

Sursa: adaptat de autor în baza sursei [21]

În prezent, RM se situează în proximitatea UE, ultima caracterizată printr-o dezvoltare a economiei bazate pe cunoștințe și tinde spre cea digitalizată. Astfel, accesul la cunoștințe și instruire este mai dinamic și se realizează pe diverse căi, inclusiv online, fapt ce oferă/necesită *un cadru oportun pentru dezvoltarea continuă și multidimensională a capitalului uman* [18, p. 103]. Menționăm că *discrepanța dintre oferta sistemului educațional și cererea pentru forță de muncă*

se menține semnificativă. În clasamentul Forumului Economic Mondial 2017-2018, RM a acumulat 3,9 puncte din 7 sau locul 94 din 137 state analizate pentru indicatorul „Eficiența pieței muncii” [31], înregistrând un trend descendent pe parcursul mai multor ani consecutiv. În plus, ponderea populației ocupate cu calificări superioare celor necesare la locul de muncă a fost în scădere în ultimii ani, în timp ce ponderea persoanelor ocupate cu calificări inferioare celor necesare la locul de muncă a fost în creștere. Acest fapt denotă atât deficiențele sistemului educațional, cât și distorsiunile pieței muncii, care este incapabilă să atragă și să rețină CU. Conform indicatorilor Forumului Economic Mondial pentru anul 2017, ”*Capacitatea de a reține oamenii talentați în țară*”/”*Capacitatea de a atrage oamenii talentați în țară*”, RM înregistrează scoruri de doar 1,9/1,8 din 7 sau locurile 133/134 din 137 de state incluse în clasament, depășind doar Serbia, Bosnia și Hertzeșgovina, Haiti și Venezuela. De menționat că situația economico-politică din RM adâncește problema și în continuare. Migrația populației din RM, din ultimele trei decenii, a rezultat într-un fenomen semnificativ de exod și irosire de creiere. Datele statistice arată că există o dependență directă dintre *fluxului migrațional* și *nivelul de instruire*, or, ultimul influențează asupra capacității de integrare pe piața muncii peste hotare și, respectiv, exodul de capital educațional autohton. În anul 2016, în totalul migranților, 52% au fost cei cu nivel de instruire mediu, aceștia fiind urmați de cei cu un nivel mediu de specialitate și secundar profesional – 34,7%. Numărul persoanelor cu studii superioare, deși a constituit doar 13,3% în totalul migranților, este în continuă creștere, comparativ cu anul 2006, când acest indicator a înregistrat 8,5%. Datele privind fluxul anual al emigrării autorizate denotă că emigrează preponderent persoane tinere, respectiv *capital uman activ*. În accepțiunea autorului tezei, din cauza migrației, RM înregistrează o *pierdere financiară netă*, ce rezultă inclusiv din valorificarea joasă a *costurilor aferente pregătirii specialiștilor* în instituțiile de ÎS. În teză a fost analizat impactul migrației, prin estimarea *pierderilor financiare* ale statului la nivelul unei persoane (ciclul I, licență, 3 ani de studii, finanțare bugetară) care a decis să plece peste hotarele țării, îndată după absolvire. În vederea efectuării calculului, a fost utilizată informația privind cheltuielile anuale publice pentru un student prezentată în figura 3 (pentru trei ani consecutivi 2015, 2016, 2017). A fost determinată *valoarea viitoare a cheltuielilor anuale* ale statului, iar în cazul migrării sau nevalorificării CUE format, *valoarea viitoare a pierderii financiare* (VVPF), la momentul absolvirii. În cadrul tezei, din lipsa datelor oficiale, autorul a luat în considerare doar rata inflației, ca variabilă de influență majoră asupra valorii viitoare a cheltuielilor per student (pierderilor financiare), ignorând celelalte variabile ale funcției $a = f(r_i; r_d; r_r; e)$, în care r_i - rata inflației; r_d - rata dobânzii; r_r - rata de risc investițional; e - eficiența medie din domeniul de activitate, în care se realizează investiția. Pornind de la formula de calcul al valorii viitoare a pierderii financiare, VVPF este:

$$VVPF = Ch_{2015}(1 + a)^2 + Ch_{2016}(1 + a)^1 + Ch_{2017}(1 + a)^0, \quad (2)$$

unde: Ch reprezintă cheltuielile pentru un student în anul respectiv (2015, 2016, 2017), și considerând o rată medie a inflației egală cu 7%, s-a obținut, prin substituție:

$$VVPF = 26525,6(1 + 0,07)^2 + 28809,2(1 + 0,07)^1 + 26596,2(1 + 0,07)^0 = 87791 \text{ lei} \quad (3)$$

Conform calculelor efectuate, se poate conchide că *pierderile financiare* ale statului ce rezultă din investițiile directe aferente pregătirii unui singur student, care nu se integrează în câmpul muncii sunt egale cu circa 87,8 mii lei (aproape 1,0 mln. lei pentru 10 studenți). Pierderile ar fi fost și mai mari dacă s-ar fi luat în calcule beneficiile, pe care le-ar fi obținut statul în urma valorificării CUE acumulat. Respectiv, se poate conchide că *migrația în masă a forței de muncă tinere și calificate* se numără printre *fenomenele de stagnare a creșterii economice* în RM. În sarcina structurilor statale, revine adoptarea măsurilor de stopare a fenomenului migraționist, inclusiv prin promovarea politicilor corespunzătoare (sociale, investiționale, fiscale etc.). În pofida impactului negativ instant al migrației asupra CU, aceasta a oferit surse importante pentru *investiții private în educație*, în urma cărora înrolarea în învățământul de specialitate, și anume, cel universitar, a crescut semnificativ, or, respectivele venituri, în comparație cu dimensiunea pierderilor, în termene de lungă durată pentru stat, sunt dezaprobante.

Un alt element al cercetării, în conformitate cu tema propusă, vizează investigarea corelării dintre nivelul de instruire și șomaj. Ca urmare a analizelor prezentate în teză, se poate conchide că cele 53,8 mii persoane-șomere, dintre care 14 mii cu studii superioare, înregistrate în anul 2016, formează *capitalul uman neutilizat sau pasiv* al RM, diminuând, cu mult, *rentabilitatea investițiilor* în învățământ. Pornind de la situația dată, începând cu anul 2010, în RM, prioritatea în cadrul politicilor ocupaționale a reprezentat-o *incluziunea* tinerilor absolvenți pe piața forței de muncă. Se poate menționa repetat că capacitatea de inserție profesională depinde, în cea mai mare măsură, de calitatea ÎS. Republica Moldova trebuie să dezvolte, în continuare, *sisteme de finanțare a învățământului superior de calitate*, bazate pe indicatori de performanță, ultimii vizând și *gradul de angajabilitate profesională* [28].

În conformitate cu tema cercetată, subliniem repetat că o educație de calitate reclamă investiții private și publice, în măsură să asigure funcționarea eficientă a sistemului de învățământ superior. Cercetarea cu referință la investițiile publice și private; sursele de finanțare a studiilor în ÎS; capitalul uman activ, pasiv, migraționist; externalitățile pozitive; reducerea sărăciei; productivitatea muncii; venituri mai mari; calitatea îmbunătățită a vieții, a permis elaborarea unei platforme conceptuale menite să reflecte *corelația dintre componentele binomului "investiții în capitalul uman educațional - calitatea vieții"* (Figura 8).

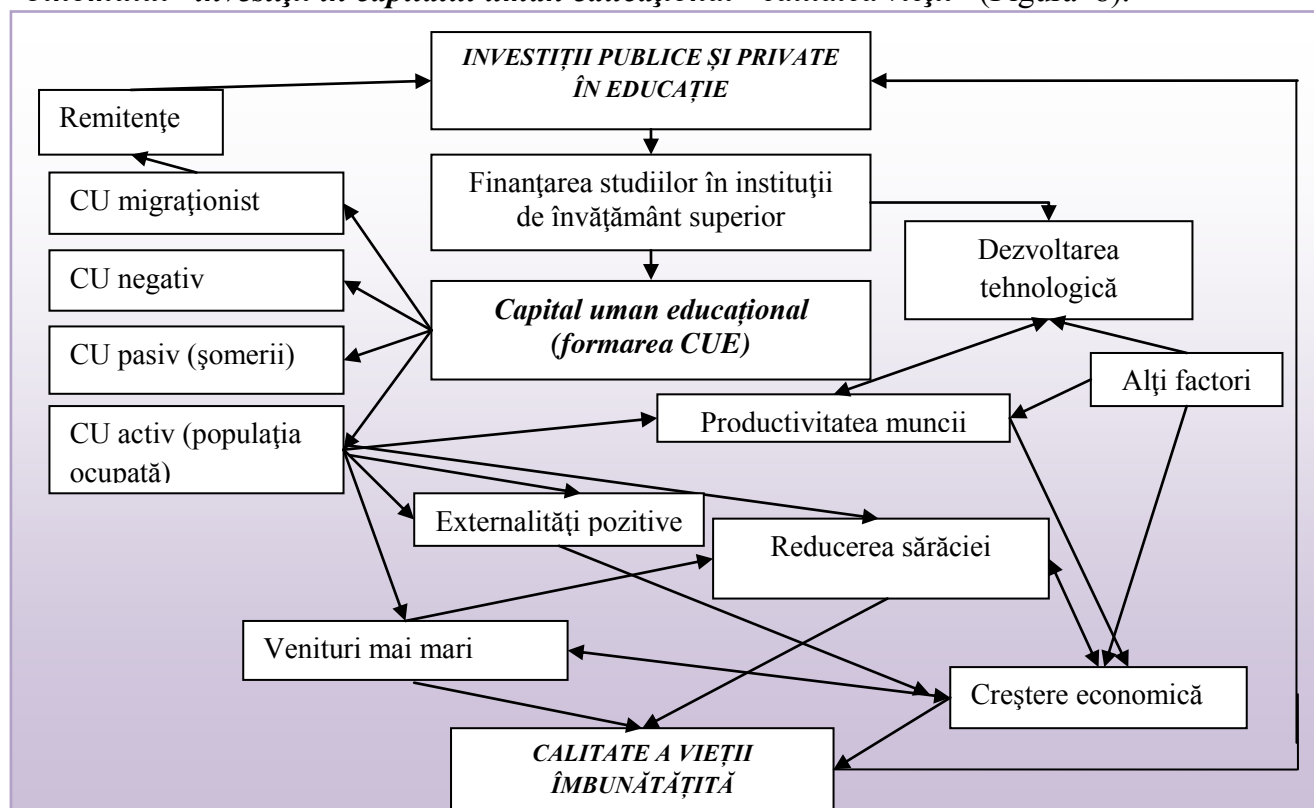

Fig. 8. Platforma conceptuală privind corelația dintre investițiile în CUE și calitatea vieții
Sursa: elaborată de autor

Drept bază la elaborarea platformei conceptuale, prezentate în figura 8, au servit teoriile privind investițiile în capitalul uman educațional, elaborate de economiștii cu renume mondial: Becker G. (investiții în CUE → venituri superioare), Kiker B. (investiții în CUE → sporirea productivității muncii) ș.a., precum și concluziile formulate de autorul tezei, ca rezultat al cercetării efectuate. În vederea demonstrării interdependenței dintre elementele-cheie ale platformei conceptuale și anume, *trinomul*: *investiții în educație → formarea capitalului uman → calitatea vieții* în Republica Moldova, autorul tezei și-a mai propus *adaptarea modelelor econometrice* la realitățile economice autohtone. În acest sens, au fost realizate cercetări privind: influența cheltuielilor publice (pentru educație, sănătate, cultură) asupra dezvoltării capitalului uman (modelul 1), precum și influența cheltuielilor publice pentru învățământul superior asupra

productivității muncii (modelul 2) și creșterii economice (modelul 3), ca elemente indispensabile în perspectiva îmbunătățirii calității vieții în Republica Moldova. Pe baza modelelor obținute, au fost testate ipotezele privind: 1) impactul pozitiv al investițiilor în educație asupra valorii capitalului uman; 2) faptul că investițiile în educație vor determina o creștere a productivității muncii; 3) faptul că investițiile în educație vor determina o creștere economică. Deși nu toți coeficienții au fost semnificativi, din punct de vedere statistic, aceștia au înregistrat valori pozitive. Astfel, toate cele trei ipoteze propuse au fost confirmate în modele. În cele ce urmează, este prezentat detaliat unul din aceste modele - modelul econometric 2. Teoria CU consideră educația și dezvoltarea profesională ca fiind investiții în formarea abilităților și competențelor. Persoanele fizice investesc bani și timp în procesul de obținere a educației și aptitudinilor profesionale, pentru a spori productivitatea și, prin urmare, pot opta pentru salarii mai mari, în timp ce creșterea productivității declanșează o creștere economică. Conform teoriei neo-clasice de creștere economică, forța de muncă mai calificată se adaptează mai rapid noilor tehnologii, crescând astfel randamentul educației. În acest context, modelul extins Solow-Swan descrie relația dintre creșterea economică și CU din perspectiva teoriei neoclasice de creștere economică. Autorul tezei și-a propus să adapteze modelul respectiv, având în vedere indicatorii statistici pentru RM, astfel:

$$\ln \left[\frac{PROD(t)}{PROD(t-1)} \right] = \alpha_0 + \alpha_1 \ln(P\_FC(t)) + \alpha_2 \ln(P\_CHS(t)) + \alpha_3 t, \quad (4)$$

unde: $\ln$ exprimă logaritmul natural, $PROD(t)/PROD(t-1)$ - ritmul de creștere a productivității; P_FC - formarea brută de capital fix ca % din PIB; P_CHS - cheltuieli pentru învățământul superior ca % din PIB; t - variabila fictivă pentru descrierea timpului, coeficienții elasticității α_1 și α_2 , care exercită influență asupra ritmului de creștere al productivității muncii. Modelul empiric privind influența investițiilor în capitalul uman asupra productivității muncii este prezentat în tabelul 7.

Tabelul 7. Rezultatul estimării modelului privind influența cheltuielilor publice pentru ÎS autohton asupra productivității muncii

Variabila explicativă	Coeficientul / Semnificația
formarea brută de capital fix ca % din PIB	0.06 (**)
cheltuieli pentru învățământul superior ca % din PIB	0.02 (**)
t (variabila de timp)	-0.005 (*)
Constanta	0.232 (*)
	$R^2 = 0.75$, F-statistica 9.5 (Prob=0.0, ecuația este semnificativă pentru nivel de semnificație 0,01)

* Coeficientul este semnificativ la nivel de semnificație 0,01; ** coeficientul este semnificativ la nivel de semnificație 0,05;

*** coeficientul este semnificativ la nivel de semnificație < 0,1.

Sursa: calculele autorului în baza soft-ului econometric Eviews 7.0

În baza estimărilor, au fost obținute următoarele rezultate: $\alpha_1 = 0.06$, $\alpha_2 = 0.02$, $\alpha_3 = -0.005$.

Variabila *timp* arată că ritmul de creștere al productivității muncii, în medie, a scăzut. Coeficientul de elasticitate α_2 (ponderea cheltuielilor pentru învățământul superior în PIB) indică o majorare a ritmului de creștere al productivității muncii cu 0,02%. Valoarea elasticității este pozitivă, ceea ce demonstrează impactul pozitiv al cheltuielilor publice pentru ÎS asupra ratei de creștere a productivității. Însă testul de semnificație statistică a determinat faptul că factorul cheltuieli publice pentru ÎS în PIB nu are un impact semnificativ asupra ritmului de creștere al productivității muncii la nivel național. Presupunând că ponderea cheltuielilor publice pentru învățământul superior în PIB se va menține în limita a 0,6%, autorul tezei determină anumite valori prognozate pentru indicatorii investigați (Tabelul 8).

Tabelul 8. Rezultatul prognozei evoluției indicatorilor analizați

Anul prognozei	Ponderea cheltuielilor pentru învățământ superior, %	Rata de creștere a productivității muncii, %
2018	0,5298	102,294
2019	0,553	102,679

Sursa: elaborat de autor în baza estimărilor de prognoză

Pornind de la rezultatele prognozei evoluției indicatorilor analizați în tabelul 8, figura 9 reflectă dinamica și previziunea cheltuielilor pentru ÎS și a ratei de creștere a productivității muncii.

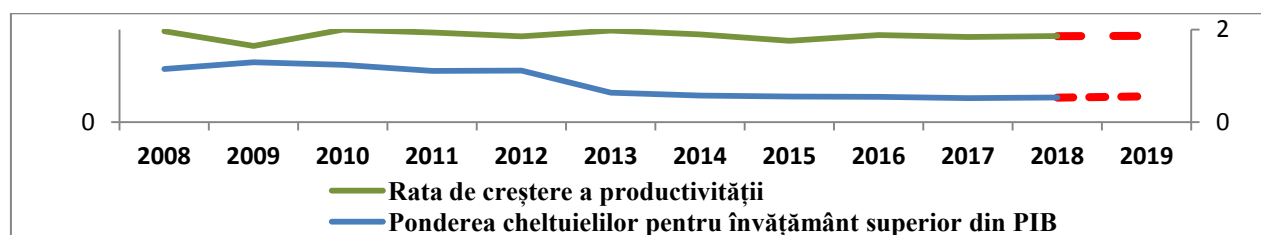

Fig. 9. Dinamica și previziunea ponderii cheltuielilor pentru învățământul superior și ratei de creștere a productivității muncii, %

Sursa: elaborată de autor

Conform rezultatelor obținute, rata de creștere a productivității muncii are o tendință moderată de schimbare, fapt explicat și prin influența altor indicatori macroeconomici asupra dinamicii schimbărilor. În linii mari, modelul econometric 2 (ca și modelele 1, 3 elaborate în teză) a confirmat ipoteza propusă.

Necesitatea îmbunătățirii finanțării studiilor în ÎS autohton derivă din mai multe motive: 1) mecanism de finanțare depășit; 2) subfinanțarea perpetuă a învățământului superior; 3) recente schimbări survenite în economia mondială, unde tehnologia a devenit factorul decisiv ce influențează creșterea economică, iar cunoștințele, abilitățile și competențele constituie elementele esențiale pentru utilizarea acestora etc. Pornind de la faptul că, în RM, și în continuare, *statul suportă finanțarea unui student competitiv, la fel ca și pe cea a unui student neperformant*, precum și din motivele mai sus-menționate, autorul tezei consideră necesară **perfecționarea mecanismului de finanțare publică** a studiilor în ÎS autohton. Este important ca noul **model de finanțare** să contribuie la depășirea problemelor enunțate și să asigure echilibrul între: stabilitate și stimulente; orientarea spre intrări și ieșiri; promovarea obiectivelor naționale și a profilurilor instituționale; predare și cercetare ca criterii de finanțare; sursele publice și cele private de finanțare; finanțarea studenților bazată pe necesități și cea bazată pe merite; responsabilitate și autonomie etc. În accepțiunea autorului tezei, o astfel de abordare echilibrată nu există în prezent în bugetarea studiilor în ÎS din RM, dar s-ar putea regăsi într-un nou model de finanțare.

Finanțarea publică a învățământului autohton s-ar putea baza pe un **model de finanțare constituit din trei componente**: finanțarea de bază (stabilă), combinată cu o finanțare orientată spre rezultate (în baza indicatorilor de performanță) și o finanțare orientată spre inovare (alocată prin acorduri de performanță). Obiectivele de politică ale Republicii Moldova sugerează o varietate de indicatori de performanță, care, ar putea face parte dintr-o formulă de finanțare. În opinia autorului tezei, următorii **indicatori de performanță** merită luați în considerare: numărul de absolvenți, cu scopul minimizării abandonului universitar (gradul de promovabilitate); numărul de masteranzi și doctoranzi, pentru stimularea continuității studiilor; mobilitatea studenților, pentru a răspunde obiectivului de internaționalizare; gradul de angajabilitate, pentru soluționarea problemelor ce țin de migrație, șomaj și în vederea recuperării investițiilor efectuate, obținerii beneficiilor economice, sociale etc. și asigurării unui nivel sporit al calității vieții. Șirul indicatorilor poate fi extins și în funcție de anumite performanțe ale universităților, reflectate prin prisma clasamentelor internaționale, precum: Ranking Web of Universities, Eduniversal Masters Ranking etc. În acest context, autorul tezei subliniază, în mod special, convingerea că aplicarea indicatorilor bazați pe performanță implică un **nivel înalt al responsabilității civice a prestatorilor de servicii educaționale**.

În vederea preluării bunelor practici ale UE ce țin de finanțarea și promovarea învățământului superior și în perspectiva îmbunătățirii calității vieții, Republica Moldova ar trebui să aplice, în opinia autorului tezei, un set de facilități în vederea **stimulării investițiilor private** prin: ajutoare financiare pentru părinții ai căror copii acced la studii de învățământ superior; facilități fiscale, sub formă de scutiri diferențiate pentru persoanele întreținute până la absolvirea primei specialități. De asemenea, o

sursă importantă de finanțare a studiilor în învățământul superior, în practica europeană, o constituie împrumuturile educaționale. În RM, sistemul de împrumuturi educaționale poate fi implementat doar în condițiile unei perspective de creștere economică sau creării unui climat investițional favorabil [17, p. 89], în contextul unei calități îmbunătățite a vieții. De asemenea, finanțarea învățământului superior, în special a studiilor, poate fi realizată pe principii de parteneriat social. În acest sens, considerăm că trebuie implicat activ Fondul de Investiții Sociale din Moldova [11].

O altă metodă alternativă de finanțare a studiilor în învățământul superior presupune utilizarea **obligațiunilor cu impact social**, ca formă a investiției sociale. În general, investițiile sociale sunt în vizorul Uniunii Europene de la adoptarea Agendei de la Lisabona (2000). Prin investițiile sociale se înțelege că cheltuielile sociale pentru educația din prezent vor fi recuperate, la un moment dat în viitor, printr-o creștere economică și o angajabilitate mai mare. OIS prezumă utilizarea resurselor financiare private pentru finanțarea activităților, care generează beneficii sociale, însoțite de o anumită rentabilitate financiară. În opinia autorului tezei, utilizarea OIS-urilor poate soluționa problemele cu care se confruntă sistemul autohton de învățământ superior raportat la deficitul de finanțare. O alternativă, cu caracter revoluționar pentru RM, în opinia autorului tezei, presupune utilizarea **Contractelor de Capital Uman**, testate pe plan internațional, care oferă posibilitatea piețelor private, prin intermediul instrumentelor financiare, să fie mai implicate în finanțarea studiilor în ÎS. Aceste contracte reprezintă o soluție în cazul când alte surse de finanțare, devin insuficiente. În același timp, acestea exclud marginalizarea indivizilor din pătura social-vulnerabilă. Statul poate realiza emisiuni ale HCC-urilor **de stat**. În acest caz, semnatarii contractului nu vor fi studenții și investitorii, ci statul și investitorii. Acest contract poate fi atractiv pentru investitori, deoarece aceștia vor avea un contract încheiat nu cu o multitudine de persoane fizice, ci cu statul, care, cu maximă siguranță, își onorează obligațiile. Dacă se dorește limitarea atribuțiilor statului, se poate opera cu HCC-uri **instituționale**. În acest caz, utilizarea contractelor de CU necesită **crearea unui Fond Educațional (FE)**. Mecanismul funcționării FE este prezentat în figura 10.

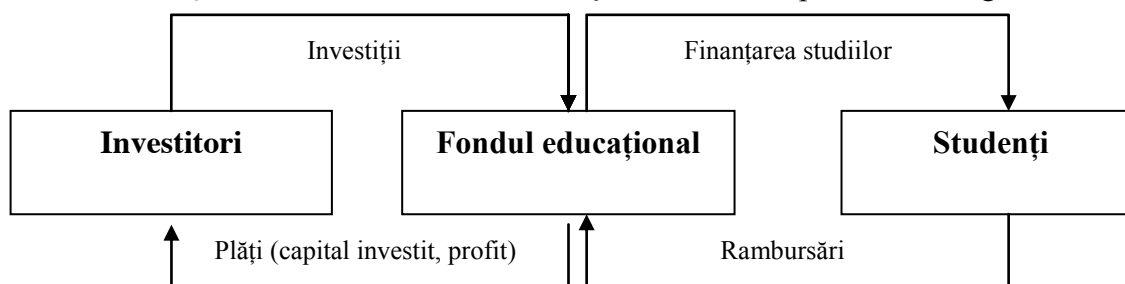

Fig. 10. Mecanismul funcționării unui fond educațional

Sursa: [5, p. 111]

Conform figurii 10, investitorii (corporații, fundații, persoane fizice, universități etc.), inițial, plasează lichidități în fond. Guvernul sau alte instituții publice ar putea, la fel, investi în fonduri educaționale. În continuare, FE finanțează cheltuielile (costurile de școlarizare, cheltuielile de trai, costurile unui stagiu etc.) ale persoanelor selectate. Transferurile de bani din FE pot avea loc sub forma plăților forfetare sau regulate, în funcție de necesitățile financiare ale studenților. Rambursarea împrumutului începe concomitent cu angajarea în câmpul muncii. În prezent, respectivele metode de finanțare (utilizarea HCC sau OIS) sunt dificil de implementat în condițiile RM, din considerentele lipsei unui cadru legislativ corespunzător, a unei piețe financiare dezvoltate, dar și a unei culturi investiționale coerente etc. În RM, există anumite probleme ale pieței de capital, care creează impedimente în dezvoltarea și funcționarea derulării procesului investițional. Ținând cont de faptul că piața de capital autohtonă se reformează după modelul european, dar și pornind de la tendințele profilate pe plan internațional, diversificarea instrumentelor financiare și utilizarea acestora în scopul finanțării educației, reprezintă o soluție în vederea dezvoltării CU, și implicit, îmbunătățirii calității vieții.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Efectuarea, în teza de doctor, a cercetărilor teoretice, metodologice și aplicative, referitoare la finanțarea investițiilor în capitalul uman educațional, în perspectiva îmbunătățirii calității vieții, în Republica Moldova, a permis autorului formularea următoarelor **concluzii**:

1. Printre indicatorii relevanți cu impact direct asupra formării *capitalului uman educațional*, se poate menționa indicatorul ”*Cheltuieli pentru educație*”. În același timp, analiza doar a acestora, ca și cost financiar al producerii capitalului uman, ignoră faptul că același nivel de cheltuieli poate produce capital uman de calitate diferită (CU activ, negativ, pasiv). Acest indicator oferă o idee generală asupra *efortului global al investiției*, dar ascunde factorii care determină mărimea acestor cheltuieli. În același timp, în Republica Moldova, în pofida faptului că cheltuielile publice pentru educație, raportate la PIB, înregistrează o pondere superioară (în medie, 7%), comparativ cu statele din regiune, depășind obiectivul-țintă (4-6%), stipulat în Cadrul de acțiuni Educația 2030, calitatea sistemului educațional este scăzută [18].

2. *Investiția în CUE* trebuie analizată în corelație cu o serie de alți indicatori, care caracterizează *calitatea vieții*. În consecință, autorul tezei a identificat anumiți indicatori, precum și faptul că RM, conform acestora, se regăsește în unele clasamente cu niveluri inferioare, după cum urmează: Indicele Calității Vieții (locul 66 din 86 de state ale lumii și locul 31 din 34 de state europene, 2015), Indicele Dezvoltării Umane (locul 107 din 188 de țări, 2015), Indicele Progresului Social (locul 71 din 128 de state, 2017) etc. Toți indicatorii enunțați cuprind, în structura lor, educația în calitate de componentă de bază. Constatând, în urma cercetării efectuate, nivelul inferior al pozițiilor ocupate de RM, autorul tezei concluzionează că CUE autohton este modest, cu un potențial competitiv în scădere. Or, această situație atestă necesitatea dezvoltării, în RM, a *binomului* ”investiții în CUE și calitatea vieții” [18].

3. Discrepanța dintre oferta sistemului educațional și cererea pentru forță de muncă, în Republica Moldova, se menține semnificativă. Drept dovadă, servește clasamentul Forumului Economic Mondial 2017-2018, conform căruia RM s-a plasat pe locul 94 din 137 de state pentru indicatorul „Eficiența pieței muncii” și locurile 133/134 din 137 de state pentru indicatorii „Capacitatea de a reține/Capacitatea de a atrage oamenii talentați în țară”. Aceasta denotă atât *deficiențele sistemului educațional*, cât și *distorsiunile pieței muncii*, care este incapabilă să atragă și să rețină *capitalul uman*. Respectiv, este necesară remodelarea sistemului educațional autohton la unison cu tendințele și provocările actuale, necesitând finanțare suficientă și eficientă, pentru a-și atinge obiectivul fundamental de formare a unui CUE calitativ, astfel contribuind la sporirea calității vieții populației și asigurarea bunăstării societății [18].

4. Migrația populației din RM s-a transformat într-un fenomen semnificativ de exod și irosire de creiere. Persoanele cu studii superioare, în anul 2016, au constituit 13,3% în totalul migranților, fiind în continuă creștere, comparativ cu anul 2006, când acest indicator a înregistrat 8,5%. Din cauza migrației, RM înregistrează considerabile *pierderi financiare*, ce rezultă inclusiv din *costurile nevalorificate aferente pregătirii specialiștilor* în instituțiile de învățământ superior. Conform estimărilor autorului tezei (drept rată de actualizare, pentru calcul, a fost aleasă inflația), la fiecare persoană cu studii superioare (Ciclul I, licență) cu finanțare bugetară, care, după absolvirea studiilor, pleacă din țară, fără a se încadra în câmpul muncii, statul înregistrează o pierdere financiară de circa 87,8 mii lei [25].

5. Guvernele, conform practicilor testate în unele state OCDE, precum și unele state ale UE (Ungaria, Polonia, Finlanda), sunt investitorii majori în educație și sunt preocupate de recuperarea investițiilor, în special în perioadele de constrângeri fiscale, având drept motivație faptul că persoanele cu niveluri mai avansate de studii au tendința să genereze venituri mai mari, plătesc impozite și contribuții sociale mai mari și, în plus, solicită mai puține transferuri sociale. Astfel, autorul tezei lansează ipoteza, conform căreia, Guvernul Republicii Moldova

trebuie să fie *investitor major în educație*, date fiind ulterioarele efecte pozitive pentru bugetul public, precum și corespondența dintre BPN și bugetele constituente.

6. Ca urmare a adaptării modelelor economice la realitățile economice autohtone și testării ipotezelor privind impactul investițiilor în educație asupra: valorii CU (modelul 1); creșterii productivității muncii (modelul 2); creșterii economice (modelul 3), autorul tezei a conchis că, deși nu toți coeficienții au fost semnificativi, din punct de vedere statistic, aceștia au înregistrat valori pozitive, confirmând ipotezele propuse în modele. Astfel, o majorare a ritmului de creștere a cheltuielilor publice pentru educație cu 1% corespunde unei majorări a ratei de creștere a costului capitalului uman cu circa 0,3%, o majorare cu 1% a cotei investițiilor pentru ÎS în PIB indică o majorare a ritmului de creștere a productivității cu 0,02%, o majorare cu 1% a ponderii cheltuielilor pentru ÎS în PIB conduce la majorarea ritmului de creștere economică cu 0,001%. Rezultatele obținute au demonstrat veridicitatea platformei conceptuale elaborate de autorul tezei, conform căreia există o *interdependență directă* a componentelor *binomului "investiții în CUE - calitatea vieții"*.

7. Pornind de la faptul că, în RM, statul continuă să suporte finanțarea unui student competitiv la fel ca și pe cea a unui student neperformant, precum și din alte motive: mecanisme de finanțare depășite, subfinanțarea perpetuă a ÎS etc., autorul tezei consideră necesară perfecționarea mecanismului de finanțare publică a studiilor în ÎS autohton. Este important ca noul model de finanțare să contribuie la depășirea problemelor enunțate și să asigure *echilibrul* între: orientarea spre intrări și ieșiri; predare și cercetare în calitate de criterii de finanțare; sursele publice și cele private de finanțare; finanțarea studenților bazată pe necesități și cea bazată pe merite etc. În accepțiunea autorului tezei, o astfel de abordare echilibrată nu există, în prezent, în bugetarea studiilor în ÎS din RM, dar s-ar putea regăsi într-un nou model de finanțare.

8. În ultimii ani, conform experiențelor testate în țările UE, se utilizează finanțările bazate pe performanța academică, prin care se acordă stimulente pentru rezultatele bune sau se penalizează rezultatele neperformante. În baza respectivelor constatări, autorul tezei conchide că, în RM, se impune reformarea mecanismului de finanțare existent, prin aplicarea indicatorilor de performanță.

9. Pe plan mondial (Estonia, Olanda, Austria etc.), *autonomia financiară* universitară este mai complexă, presupunând și capacitatea universităților de a *împrumuta bani de pe piețele financiare*, de a *investi în produse financiare*, de a *emite valori mobiliare*. Concluzia formulată de autor, în urma cercetării practicilor internaționale și celor autohtone, constă în următoarele: în Republica Moldova, aceste posibilități nu sunt valorificate, în special, nu se face apel la piața financiară.

10. Finanțarea studiilor în învățământul superior este efectuată, în statele lumii, cu succes și prin intermediul activităților de *parteneriat public-privat*, or, în Republica Moldova, acest element lipsește sau este puțin valorificat în practicile de finanțare a învățământului superior.

11. Raportat la finanțarea capitalului uman educațional, conform tendințelor care se manifestă pe plan internațional (Germania, Marea Britanie, SUA), se poate specifica utilizarea *acțiunilor*, *obligațiilor cu impact social*, reprezentând metode alternative inovative de finanțare a investițiilor în ÎS autohton, în condițiile creării premiselor necesare, ce ar permite, în opinia autorului tezei, injectarea fondurilor private în programele educaționale autohtone. Respectiva opinie este relevantă și pentru cazul utilizării unui instrument financiar nou pentru RM, cum este *Contractul de Capital Uman*, tranzacționarea căruia se poate efectua prin intermediul unui Fond Educațional, ce urmează a fi creat la nivel național sau instituțional [5].

12. Printre interesele majore ale guvernelor statelor europene privind finanțarea studiilor în ÎS, se atestă acordarea studenților suportului financiar sub formă de *granturi*, *împrumuturi la rate scăzute ale dobânzii*, *facilități fiscale* și *avantaje financiare*. Aceste măsuri de susținere financiară permit guvernelor să crească participarea adulților la ÎS, în particular, în rândul celor cu venituri mici și, astfel, fiind respectate drepturile ce vizează accesul și egalitatea, în special,

în contextul îmbunătățirii calității vieții. Dintre instrumentele financiare menționate, în RM, *facilităților fiscale* le corespunde o uzanță mai mare, dar și acestea se referă doar la scutiri pentru persoane întreținute și constituie valori incomensurabil de mici, față de costurile reale. Urmare a celor identificate, autorul tezei conchide că Guvernul RM trebuie să facă uz de bunele practici internaționale prin aplicarea suportului financiar menționat anterior [41].

Soluționarea problemei științifice importante abordate în teză, care constă în fundamentarea metodelor de perfecționare, din punct de vedere științific și metodologic al finanțării studiilor în învățământul superior din RM, fapt ce determină promovarea aspectelor inovative în finanțarea capitalului uman educațional în vederea dezvoltării acestuia în perspectiva îmbunătățirii calității vieții, a condus la formularea următoarelor **recomandări**:

1. Elaborarea, sub auspiciul Guvernului Republicii Moldova, a unei Strategii de dezvoltare a capitalului uman cu caracter național, raliată la orientările UE, ca una dintre componentele Strategiei de dezvoltare "Moldova 2030", și, în acest sens, utilizarea, pe textul acesteia, a sintagmei *investiție cu impact social*, care poate fi interpretată ca: "*plasamente (cu preponderență, financiare) în vederea obținerii unor venituri mai mari și creșterii calității vieții în scopul satisfacerii necesităților sociale, materiale și spirituale*".

2. Dezvoltarea unui nou mecanism de finanțare a ÎS autohton, prin coordonare cu Ministerul Finanțelor, de comun acord cu ministerele de resort (pornind de la faptul că, până în prezent, finanțarea publică se realizează în baza unor indicatori cantitativi și în vederea eficientizării cheltuielilor statului în contextul migrației CUE autohton), în baza a trei piloni: *componenta de bază* (componenta stabilă), combinată cu: o *componentă orientată spre rezultate* (în baza indicatorilor de performanță) și o *componentă orientată spre inovare*. În opinia autorului tezei, următorii indicatori de performanță merită luați în considerare: *gradul de promovabilitate; mobilitatea studenților*, pentru a răspunde obiectivului de internaționalizare; *gradul de angajabilitate*, pentru soluționarea problemelor ce țin de migrație, șomaj și în vederea recuperării investițiilor publice (prin obținerea beneficiilor economice, sociale etc.).

3. Crearea, sub egida megaregulatorului de pe piața financiară nebanară - CNPF, precum și a ministerelor de resort, instituțiilor de ÎS, a condițiilor și platformelor care ar permite utilizarea, în baza tendințelor care se profilează pe plan internațional, a metodelor alternative de finanțare a ÎS, prin intermediul instrumentelor pieței financiare, cum ar fi *obligațiunile cu impact social* etc., în scopul finanțării investițiilor în CUE, de al cărui nivel de dezvoltare depinde viitorul societății.

4. Asigurarea creării, de către CNPF și organele de resort (în condițiile în care, în Republica Moldova, se resimt deficiențele sistemului educațional, cât și distorsiunile pieței muncii, care este incapabilă să atragă/să rețină capitalul uman) a premiselor necesare (elaborarea unui cadru legislativ corespunzător etc.) pentru implementarea pe piața financiară a noilor instrumente financiare, cum ar fi *contractele de capital uman*.

5. Implicarea activă, plecând de la practicile internaționale, a Fondului de Investiții Sociale din Moldova (scopul căruia constă în crearea unor condiții mai bune pentru populația săracă întru depășirea sărăciei și implementarea inițiativelor de dezvoltare), la finanțarea studiilor în ÎS autohton, drept *metodă alternativă de finanțare*, aplicând principiile *parteneriatului social*.

6. Acordarea, în scopul finanțării studiilor și promovării ÎS, din perspectiva realizării potențialului educațional, a *stimulentelor de ordin financiar-fiscal*, corespunzător bunelor practici internaționale. Astfel, va crește speranța asigurării nivelului scontat al calității vieții în Republica Moldova. În acest sens, recomandăm Ministerului Finanțelor, de comun acord cu ministerele în subordinea cărora se află instituțiile de ÎS, implementarea măsurilor, elaborate de autorul tezei, privind acordarea stimulentelor financiar-fiscale în vederea finanțării ÎS (avantaje financiare, facilități fiscale, diferențiate în funcție de venituri).

BIBLIOGRAFIE

1. Activitatea instituțiilor de învățământ superior în anul de studii 2017/18. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id=168&id=5849&parent=0> (vizitat - 03.01.2018).
2. BELOSTECINIC Gr., Economia cunoașterii ca sursă de creștere economică sustenabilă. În: *Analele ASEM*. Chișinău: ASEM, 2011, ed. a 9-a, pag. 6-20. ISBN 978-9975-75-567-2.
3. Codul Educației al Republicii Moldova. Nr. 152 din 17 iulie.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 24.10.2014, nr. 319-324. <http://lex.justice.md/md/355156/>, www.euniam.aau.dk.
4. COTELNIC A. Analiza comparativă a autonomiei financiare în cadrul unor universități din Moldova. În: *Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii*. Conf. șt. intern., (26-27 septembrie, 2014). Chișinău, 2014, vol. 1, p. 130-135.
5. CONENCOV O. Metode alternative de finanțare a studiilor în învățământul superior. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2017, nr. 7 (107), p. 110-114. ISSN online 2345-2073.
6. CONENCOV O. Către o societate a cunoștințelor prin investiții în învățământul superior. În: *Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii: Conf. științifică internațională din 26-27 septembrie, 2014*, Chișinău, ASEM, 2014, Vol. II, p. 159-163, 0,32 c.a., ISBN 978-9975-75-716-4.
7. CONENCOV O. Investițiile în educație ca necesitate de îmbunătățire a calității vieții. În: *Creșterea economică calitativă: aspecte teoretice și practice: Conferința Internațională din 27 februarie, 2014*, Chișinău, ASEM, 2014, p. 240-246, 0,3 c.a., ISBN978-9975-75-687-7.
8. CONENCOV O., CONENCOV C. Tendințe și provocări ale învățământului superior în era digitală. În: *Rolul investițiilor în dezvoltarea economiei digitale în contextul globalizării financiare: Conferința Științifică Internațională, ed. 3-a, 22-23 decembrie 2016*, Chișinău, ASEM, 2017, p. 240-243, 0,17 c.a.
9. CONENCOV O. Eficientizarea finanțării educației – obiectiv strategic în dezvoltarea capitalului educațional din Republica Moldova. În: *Rolul investițiilor în asigurarea dezvoltării economice durabile în contextul integrării europene: Conf. științifică internațională, ed. a II-a aniversară, 29-30 octombrie, 2015*, Chișinău, ASEM, 2016, p. 332-336, 0,38 c.a., ISBN 978-9975-75-798-0.
10. CONENCOV O. CONENCOV C. Sistemul american de învățământ ca model de excelență în formarea capitalului educațional. În: *Rolul investițiilor în asigurarea dezvoltării economice durabile în contextul integrării europene: Conferința științifică internațională, ed. a II-a aniversară, 29-30 octombrie, 2015*, Chișinău, ASEM, 2016, p. 343-347, 0,46 c.a., ISBN 978-9975-75-798-0.
11. CONENCOV O. Costurile și beneficiile învățământului superior în Republica Moldova și România. În: *Aspecte ale dezvoltării potențialului economico - managerial în contextul asigurării securității naționale: Conferința științifică internațională, 6 iulie, 2015*, Bălți, Universitatea de Stat "Alec Russo", 2015, p. 301-307, 0,43 c.a., ISBN 978-9975-13 2-35-0.
12. CONENCOV O. Investițiile în educație – element cheie în dezvoltarea socio-economică durabilă. În: *Republica Moldova: 20 de ani de reforme economice: Conferința științifică Internațională din 23-24 septembrie 2011*, Chișinău, ASEM, 2011, vol. II, p. 207-210, 0,25 c. a. ISBN978-9975-75-588-7
13. CONENCOV O. Investițiile sociale – reper în dezvoltarea calității vieții din Republica Moldova. În: *Rolul investițiilor în dezvoltarea durabilă a economiei naționale în contextul integrării europene: Conferința științifică internațională din 29-30 octombrie 2010*, Chișinău, ASEM, 2010, p. 260-265, 0,34 c. a., ISBN978-9975-75-542-9.
14. CONENCOV O. Experiențe europene și naționale privind investițiile în educație. În: *Simpozionul Științific al Tinerilor cercetători din 25-26 aprilie, 2013*, ed. a XI-a, Chișinău, ASEM, 2013, vol. I, p. 30-33, 0,32 c.a., ISBN 978-9975-75-659-4.
15. CONENCOV O. Fonduri de investiții sociale: practici naționale și internaționale. În: *Simpozionul Științific al Tinerilor cercetători din 14-15 aprilie 2011*, Chișinău, ASEM, 2011, ed. IX-a, p. 314-316, 0,24 c. a., ISBN978-9975-75-571-9.
16. *Educația în Republica Moldova: publicație statistică, 2017-2018*. Chișinău, 2018. <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&id=2819&id=350> (vizitat 01.08.2018).
17. FEURAȘ E. Oportunitățile naționale de finanțare privată a studiilor de nivel terțiar. În: *Conferința științifică internațională consacrată celei de-a 25-a aniversări a ASEM "25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic"*, 23-24 septembrie 2016. Chișinău, 2016, vol. 2, p. 87-89. ISBN 978-9975-75-839-0.
18. HÎNCU, R., CONENCOV O. Îmbunătățirea calității vieții prin investiții în educație. În: *Economica*, Chișinău, ASEM, nr. 2 (100), 2017, p. 99-107, 0,6 c.a. ISSN 1810-9136. categoria B.

19. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova: Site-ul Oficial. mf.gov.md/actdoc/BOOST.
20. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova: Site-ul Oficial. <http://mf.gov.md/ro/buget/transparența-bugetară/bugetul-pentru-cetățeni> (vizitat 09.04.2018).
21. Publicație statistică Aspecte privind nivelul de trai al populației, ediția 2017. <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=263&id=2206> (vizitat 30.04.2018).
22. Raport de stare a țării, Republica Moldova 2017. http://expert-grup.org/media/k2/attachments/RST_2017_ro.pdf (vizitat 26.10.2017).
23. SUCIU M. C. Economia cunoașterii și civilizația globală. București, 2002. 32 p.
24. ULIAN G. Efectele socio-economice ale investițiilor în educație. In: *Economica*, 2013, nr. 3 (85), p. 28-35. ISSN 1810-9136.
25. CONENCOV O. Higher education and its financing in the context of sustainable development. In: *The Risk in Contemporary Economy, International Conference*, 19-20 mai, 2016, Galați, Dunărea de Jos, 2016, p. 545-551, 0,45 c.a., ISSN-L 2067-0532, ISSN online 2344-5386, Disponibil on-line: <http://www.rce.feaa.ugal.ro/images/stories/RCE2016/OlgaConencov.pdf>
26. Education at a Glance 2017. OECD Indicators. 2017. 454 p. ISBN (PDF) 978-92-64-27983-4. http://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2017_eag-2017-en
27. European Parliament. Social impact bonds Private finance that generates social returns. www.europarl.europa.eu (vizitat 20.08.17)
28. HÎNCU R., CONENCOV O., HÎNCU V. Réflexions sur la relation entre le financement de l'enseignement supérieur, la qualité de celui-ci et la capacité de l'insertion dans la vie professionnelle. In: *Internaționalizarea învățământului superior: realizări și perspective*. Chișinău, Institutul Internațional de Management IMI-NOVA, 2015, p. 28-40. 1,0 c.a., ISBN 978-9975-4035-5-9
29. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova: Site-ul Oficial. mf.gov.md/actdoc/BOOST
30. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova: Site-ul Oficial. <http://mf.gov.md/ro/buget/transparența-bugetară/bugetul-pentru-cetățeni> (vizitat 09.04.2018).
31. Global Competitiveness Ranking. <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/competitiveness-rankings/> (vizitat 02.05.18).
32. KOUCKÝ J. Reforms of higher education funding in the Czech Republic. 2012. www.eua.be/Libraries/funding-forum/EUA_Koucky_article_web.pdf?sfvrsn=0 (vizitat 14.01.2017).
33. NAISBITT J., ABURDENE P. Reinventing the Corporation: Transforming Your Job and Your Company for the New Information Society. New York: Warner Book Club, 1985. 308 p.
34. National Student Fee and Support Systems in European Higher Education 2016/17. Eurydice Facts and Figures. Luxembourg, 2016. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/images/5/58/EN_Fees_and_support_2016_17.pdf (vizitat 22.11.2016).
35. PISA 2015. Results on focus. 2015. 16 p. <https://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>.
36. SCHMUTZLER D. Instruments for Private Higher Education Financing: as Practical Solutions to Market Failure. Prague, 2007. 134 p.
37. The legatum prosperity index. 2017. <http://www.prosperity.com> (vizitat 14.04.18).
38. Total general government expenditure on education, 2016. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/6/64/Total_general_government_expenditure_on_education%2C_2016_%28%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure%29.png (vizitat 13.04.18).
39. Quality of Life Index for Country 2015. https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2015 (vizitat 08.08.17).
40. World Bank, The Changing Wealth of Nations 2018: Economic Development and The Composition of Wealth, <https://datawrapper.dwcdn.net/bMWKu/4/> (vizitat la 11.04.18)
41. CONENCOV O. Роль налоговых льгот в финансировании высшего образования. În: *Учет, анализ, аудит и налогообложение в условиях глобализации экономики: Международная научно-практическая интернет-конференция*, 21 апреля 2017, г. Ужгород, Ужгородський Національний Університет, 2017, p. 437-439, 0,13 c.a., ISBN 978-617-7333-32-5
42. ДРОБЫШЕВА В., ГЕРАСИМОВ Б. Интегральная оценка качества жизни населения региона. Монография. Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2004. 108 с.
43. ИМАНБЕРДИЕВ Б. Финансирование человеческого капитала в Казахстане. В: *Вестник КазНПУ. Серия «Экономическая»*, 2010, № 2(24), с. 14-18.

ADNOTARE

Conencov Olga: „Finanțarea investițiilor în capitalul uman educațional în perspectiva îmbunătățirii calității vieții în Republica Moldova”, teză de doctor în economie, specialitatea 522.01. Finanțe, Chișinău, 2018

Teza de doctor a fost elaborată în cadrul Catedrei „Investiții și Piețe de Capital” a ASEM și include introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 200 de titluri, 19 anexe, 136 de pagini de text de bază, 30 de figuri, 17 formule și 26 de tabele. Cercetările sunt reflectate în 22 publicații.

Cuvinte-cheie: capital uman educațional, investiția în capitalul uman, calitatea vieții, sistem de învățământ superior, finanțare publică, pierderi financiare, metode alternative de finanțare, instrumente financiare, piața financiară, investiție cu impact social, contract de capital uman.

Domeniul de studiu al tezei îl reprezintă finanțele.

Scopul lucrării: dezvoltarea fundamentelor teoretice și metodologice privind finanțarea investițiilor în învățământul superior în vederea dezvoltării capitalului uman educațional în perspectiva îmbunătățirii calității vieții în Republica Moldova.

Obiectivele lucrării: analiza situației actuale privind finanțarea investițiilor în învățământul superior în Republica Moldova; investigarea metodelor tradiționale și alternative de finanțare a studiilor în învățământul superior; cercetarea rolului pieței financiare și a instrumentelor financiare pasibile de aplicat în vederea finanțării studiilor în învățământul superior; identificarea efectelor investițiilor în educație asupra calității vieții; realizarea studiului comparativ al practicilor internaționale în domeniul finanțării studiilor în învățământul superior ce pot fi aplicate în RM; cercetarea interdependenței dintre investițiile în educație și dezvoltarea capitalului uman în RM în baza modelelor econometrice.

Noutatea și originalitatea științifică constau în: precizarea și aprofundarea conceptelor de capital uman educațional ca obiect de investire, investiție cu impact social, contract de capital uman, în vederea utilizării ulterioare a acestora în documentele de politici publice privind finanțarea studiilor în ÎS autohton din perspectiva îmbunătățirii calității vieții; identificarea metodelor alternative și inovaționale de finanțare a studiilor în învățământul superior prin identificarea instrumentelor pieței financiare, cum ar fi *acțiuni, obligațiuni cu impact social, contracte de capital uman* etc.; stabilirea, în baza celor trei piloni ai finanțării publice (componenta de bază, componenta orientată spre rezultate, componenta orientată spre inovare) a unui mecanism nou de finanțare publică a studiilor în învățământul superior autohton; elucidarea, în cadrul indicatorilor calității vieții, a rolului componentei ”Educația”, în vederea diagnosticării calității vieții și perspectivelor de dezvoltare a acesteia în Republica Moldova; elaborarea platformei conceptuale privind corelația dintre investițiile în capitalul uman educațional și calitatea vieții, argumentând necesitatea dezvoltării componentelor binomului dat în RM; demonstrarea, prin adaptarea modelelor econometrice, a interdependenței dintre investițiile în educație și dezvoltarea capitalului uman.

Problema științifică importantă soluționată constă în fundamentarea metodelor de perfecționare, din punct de vedere științific și metodologic, a finanțării studiilor în învățământul superior din Republica Moldova, fapt ce determină promovarea aspectelor inovative în finanțarea capitalului uman educațional în vederea dezvoltării acestuia și din perspectiva îmbunătățirii calității vieții.

Semnificația teoretică rezidă în dezvoltarea conceptelor contemporane privind investiția în capitalul uman educațional; argumentarea importanței mărimii RIR, ca indicator de eficiență al investițiilor în educație; fundamentarea, din punctul de vedere al costurilor și beneficiilor publice, a necesității participării guvernului Republicii Moldova în investiții majore în educație, date fiind efectele ulterioare pozitive pentru bugetul statului și calitatea vieții. Concluziile și recomandările prezentate pot contribui la amplificarea unor viziuni conceptuale privind finanțarea studiilor în învățământul superior, din perspectiva îmbunătățirii calității vieții la nivel național. **Valoarea aplicativă** constă în posibilitatea de a utiliza rezultatele cercetării, în vederea aplicării unor metode alternative de finanțare a studiilor în învățământul superior (bazate pe performanță) și a unor instrumente ale pieței financiare (contracte de capital uman, obligațiuni cu impact social); aplicarea modelelor econometrice pentru evaluarea nivelului de dezvoltare a capitalului uman prin cheltuielile publice pentru educație. Rezultatele pot fi folosite în scopuri de cercetare și didactice, inclusiv în cadrul a numeroase cursuri universitare.

Implementarea rezultatelor științifice: Cele mai importante rezultate ale cercetării, elaborate în teză, au fost acceptate spre implementare în cadrul Ministerului Finanțelor, Comisiei Naționale a Pieței Financiare, Academiei de Studii Economice a Moldovei, SA ”Franzețuța”, fiind confirmate prin acte de implementare.

ANNOTATION

Conencov Olga: „Educational human capital investments financing from the perspective of improving the quality of life in Republic of Moldova”, PhD thesis in economics, specialty 522.01. Finance, Chisinau, 2018

The thesis was developed at the Department "Investment and capital markets", AESM and includes introduction, 3 chapters, conclusions and recommendations, bibliography consisting of 200 sources, 19 annexes, 136 pages of main text, 26 tables, 30 figures and 17 formulas. The researches are reflected in 22 scientific publications.

Key-words: educational human capital, investment in human capital, quality of life, higher education system, studies financing, public funding, financial instruments, financial losses, alternative financing methods, financial market, investment with social impact, human capital contract.

Field of study of this thesis is finances.

The thesis goal is to develop the theoretical and methodological fundamentals concerning the higher education financing investments in order to develop the educational human capital in view of improving the quality of life in the Republic of Moldova.

Objectives of the thesis: analysis of the current situation regarding the investments in higher education financing in the Republic of Moldova; investigation of traditional and alternative methods of higher education financing; research into the role of the financial market and financial instruments to be applied to fund higher education studies; identification of investment in education effects on the quality of life; international practices comparative study, especially european ones, in higher education financing area, which can be applied in Republic of Moldova; research into the interdependence between investment in education and the development of human capital in Moldova based on econometric models.

Scientific novelty and originality consists of: clarifying and deepening the concepts of educational human capital as an investment object, social impact investment, human capital contract, for their subsequent usage in public policy papers on the financing of studies from the perspective of improvement quality of life; identifying alternative and innovative funding methods for higher education studies by identifying financial market instruments such as social impact bonds, human capital contracts etc.; establishing, on the basis of the three pillars of public funding (basic component, result-oriented component, innovation-oriented component) of a new public funding mechanism for higher education in domestic higher education; identifying the role of the "Education" component, within the quality of life indicators, in diagnosing the quality of life and the prospects for its development in the Republic of Moldova; developing a conceptual platform on the correlation between investments in educational human capital and the quality of life, substantiating the necessity of developing the binomial components in the Republic of Moldova; demonstrating, by adapting econometric models, the interdependence between investment in education and the development of human capital.

The important scientific problem solved consists of substantiating the methods of improvement, from a scientific and methodological point of view, as well as higher studies financing in the Republic of Moldova, which determines the innovative aspects promotion in the educational human capital financing in order to develop it from the perspective of improving the quality of life.

The theoretical significance consists of: the development of contemporary concepts regarding investment in educational human capital; the argumentation of the importance of the IRR size as a cost-effectiveness indicator for higher education; substantiating, in terms of the public costs and benefits, of the need for moldovan government to participate in major investments in education, given the positive effects on the state budget and the quality of life. The conclusions and recommendations developed can contribute to the amplification of some theoretical visions regarding the higher education studies funding in the context of improving the quality of life at national level. **Applicative value** consists of the possibility of using the results of research in practice to apply alternative methods of higher education financing (based on performance) and financial market instruments (human capital contracts, social impact bonds); applying econometric models to estimate the dynamics of human capital through public spending on education. The results can be used for research and didactic purposes.

Implementation of scientific results. The most important results of the research have been accepted for implementation by the Ministry of Finance of the Republic of Moldova, National Commission for Financial Market, for teaching purposes in AESM, "Franzeluta" JSC, as confirmed by implementation documents.

АННОТАЦИЯ

к докторской диссертации: «Финансирование инвестиций в образовательный человеческий капитал в перспективе повышения качества жизни в Республике Молдова», Коненков Ольга, специальность 522.01. Финансы, Кишинэу, 2018

Докторская диссертация, была разработана на Кафедре «Инвестиции и Рынки Капитала», Академии Экономических Знаний Молдовы (МЭА) и состоит из: введения, 3-х глав, заключения и рекомендаций, библиографии из 200 источников, 19 приложений, 136 страниц базового текста, 26 таблиц, 30 графика и 17 формул. Исследования отображены в 22 научных публикациях.

Ключевые слова: образовательный человеческий капитал (ОЧК), инвестиции в человеческий капитал, качество жизни, система высшего образования, финансирование образования, государственное финансирование, финансовые потери, альтернативные методы финансирования образования, финансовые инструменты, финансовый рынок, инвестиции с социальным воздействием, контракт на человеческий капитал.

Область исследования диссертации представляет собой финансы.

Основной целью исследования является развитие теоретических и методологических основ финансирования инвестиций в обучение в системе высшего образования Республики Молдова (РМ) с целью развития человеческого капитала в контексте повышения качества жизни.

Задачи исследования: развить теоретико-концептуальные подходы относительно синтагм: *ОЧК, инвестиции в ОЧК, качество жизни*; провести анализ текущей ситуации в *финансировании образования* в высших учебных заведениях (ВУЗ) Республики Молдова; исследовать *традиционные и альтернативные методы финансирования образования* в ВУЗ; исследовать роль *финансового рынка и финансовых инструментов*, которые могут применяться для финансирования образования в ВУЗ; определить влияние инвестиций в образование на качество жизни; провести сравнительное исследование и определить те *международные практики*, в области финансирования обучения в ВУЗ, которые могут быть применены в РМ; выработать концептуальную платформу отражающую взаимозависимость между составными компонентами биннома «*инвестиции в ОЧК и качество жизни*»; разработать *эконометрические модели* позволяющие доказать взаимозависимость между *инвестициями в образование и качеством жизни* в РМ.

Научная новизна и оригинальность исследования состоят в: уточнении и углублении концепций «*образовательного человеческого капитала как объекта инвестирования*», «*социальных инвестиций*», «*контракта на человеческий капитал*», с целью их последующего использования в политических документах о финансировании обучения в системе высшего образования Республики Молдова в условиях необходимости повышения качества жизни; идентификации *альтернативных и инновационных методов финансирования обучения* в системе высшего образования, путем определения соответствующих инструментов *финансового рынка*, таких как *акции, облигации социального воздействия, контракты на человеческий капитал* и т. д. ; разработке *нового механизма государственного финансирования обучения* в системе высшего образования, основанного на трех основных компонентах - *основной компонент, компонент ориентированный на достижение конкретных результатов, компонент ориентированный на инновации*; определении роли составляющей «Образование» в составе показателей качества жизни при диагностике качества жизни и перспективах ее развития в РМ; разработке *концептуальной платформы* относящейся к корреляции между составными компонентами биннома «*инвестиции в образовательный человеческий капитал и качество жизни*»; демонстрации, путем адаптации эконометрических моделей, взаимозависимости между составными компонентами триннома «*инвестиции в образование-развитие человеческого капитала-качество жизни*».

Решенная научная проблема заключается в научном и методологическом обосновании подходов в финансировании обучения в системе высшего образования Республики Молдова, которые подтвердили необходимость продвижения инновационных аспектов в финансировании *ОЧК* с целью его развития и повышения качества жизни.

Теоретическая значимость заключается в: развитии современных концепций относящихся к инвестициям в *ОЧК*; аргументации значимости уровня внутренней нормы доходности как показателя эффективности инвестиций в образование; обосновании необходимости участия правительства РМ в качестве крупного инвестора в образование, учитывая последующие положительные последствия для государственного бюджета и качества жизни. Выводы и разработанные рекомендации могут способствовать развитию теоретических представлений о финансировании обучения в области высшего образования в контексте улучшения качества жизни на национальном уровне. **Практическая значимость** заключается в возможности использования результатов исследований для применения: альтернативных методов финансирования высшего образования, а также инструментов финансового рынка (контракты на человеческий капитал, облигации с социальным воздействием); эконометрических моделей для оценки динамики человеческого капитала за счет государственных расходов на образование.

Внедрение научных результатов. Наиболее важные результаты исследования были приняты для внедрения Министерством Финансов Республики Молдова, Национальной Комиссией по Финансовому Рынку, АО "Franzeluța", МЭА в дидактических целях, что было подтверждено документально.

CONENCOV OLGA

**FINANȚAREA INVESTIȚIILOR
ÎN CAPITALUL UMAN EDUCAȚIONAL ÎN PERSPECTIVA
ÎMBUNĂȚIRII CALITĂȚII VIEȚII
ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

Specialitatea: 522.01. FINANȚE

Autoreferatul tezei de doctor în științe economice

Aprobat spre tipar: 21.08.2018
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 1,0

Formatul hârtiei : 42×97 1/16
Tiraj 40 ex.
Comanda nr. 27

Centrul Editorial-Poligrafic al
Academiei de Studii Economice a Moldovei,
str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni 59,
MD -2005